

Raport z działań
lipiec 2007 – grudzień 2008

bo jakie początki, takie będzie wszystko

Raport z działań lipiec 2007 – grudzień 2008

bo jakie początki, takie będzie wszystko

Jan Amos Komeński (1592-1670)

Jeden z największych myślicieli pedagogicznych w historii. Całe życie poświęcił praktycznej działalności wychowawczej, pisaniu podręczników szkolnych i teoretycznemu opracowywaniu zagadnień pedagogicznych, a szczególnie dydaktycznych. Urodzony na Morawach, ostatni biskup Jednoty Braci Czeskich w Polsce, ponad 25 lat spędził w Polsce jako nauczyciel w szkole Rafała Leszczyńskiego. Działał też w Anglii, Niemczech, Szwecji i Holandii.

Wstęp

Kilka refleksji przewodniczącego Rady Fundacji

Minęło pięć lat od początku działalności Fundacji im. J. A. Komeńskiego. Osiągnęliśmy zatem wiek dla nas symbolicznie ważny, bo przecież nasze starania i przedsięwzięcia mają w pierwszym rzędzie na uwadze dobro przedszkolaków. Przypomnę – podstawowy nurt aktywności Fundacji koncentruje się na wczesnej edukacji, na wychowaniu przedszkolnym. I choć to oczywiście nasza subiektywna ocena, przez pięć lat, także w ostatnim roku, zrobiliśmy w tym zakresie sporo. Odnotuję między innymi:

- Opracowanie i wydanie eksperckiego raportu o sytuacji edukacji elementarnej *Małe dziecko w Polsce*, pozycji pokazującej również to, gdzie jesteśmy, jeśli chodzi o wczesną edukację w ramach przedszkoli, w porównaniu z innymi krajami europejskimi.
- Uruchomienie we współpracy z gminami wiejskimi i organizacjami pozarządowymi ponad 300 Ośrodków Przedszkolnych – alternatywnych form edukacji przedszkolnej finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.
- Objęcie kształceniem uzupełniającym, przygotowującym do rozumienia sensu nowoczesnego przedszkola i możliwości pracy z dziećmi, ponad 10 000 nauczycieli.
- Skuteczne, jak sądzimy, inicjowanie i prowadzenie akcji i zabiegów organizacyjnych promujących ideę „bo jakie początki, takie będzie wszystko” – ideę, która tworzy mentalny grunt dla wspierania rozwoju wczesnej edukacji.

Przyszły też zaszczyty i wyróżnienia. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w roku 2007 uhonorowało Fundację nagrodą w konkursie „Najlepsza inwestycja w człowieka” za nasz program „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start”. Otrzymaliśmy też nagrodę I stopnia w kategorii Edukacja konkursu Pro Publico Bono na Najlepsze Dzieło Obywatelskie za nasz program „Gdy nie ma przedszkola”.

Dzieląc się tymi radościami, pragniemy zapewnić, że wciąż nie wyczerpaliśmy ani naszych zasobów, ani zamysłów i konkretnych planów na bliskie i odległejsze czasy, które mają służyć rozwojowi wczesnej edukacji w Polsce tak, aby dorównywała ona najwyższym standardom europejskim. Dla osiągnięcia tego celu długa jeszcze przed nami droga...

prof. Adam Frączek

Spis treści

3	Wstęp
6	Misja, wizja dziecka, działamy dla
8	Jak można wesprzeć nasze działania?
10	Co osiągnęliśmy w roku 2007/2008?
12	Gdzie trafił 1% w latach 2007 i 2008?
14	Programy realizowane przez Fundację (MAPA)
16	Dziękujemy sponsorom i wolontariuszom
19	Poza nawiasem – dyskusja
27	Upowszechnianie edukacji małych dzieci
28	Ośrodki Przedszkolne
30	O tym, jak dzieci odkryły sklep, w którym nie ma słodczy
30	Mentoring w Ośrodkach Przedszkolnych, czyli opowieść o współpracy Zosi i Doroty
31	Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci wiejskich
31	Głosy ekspertów
33	Dla Dzieci II
34	Misja i cele edukacji w gminie Bolesławiec
35	Co udało się zrobić w gminach po wprowadzeniu Gminnych Strategii Edukacyjnych?
35	O co chodzi w metodzie projektów badawczych?
36	PROJEKT: PIASEK
39	Wysoka jakość edukacji małych dzieci
40	Akademia Komeńskiego
44	Grupy Zabawowe
45	Co daje uczestnictwo w Grupie Zabawowej?
46	Monitoring wdrażania Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej
46	Jakie korzyści dla siebie widzą uczestnicy programu?

47 **Rodzice partnerami nauczycieli w procesie adaptacji szkolnej**
47 Dorośli pytają – dzieci odpowiadają. Co powiedziały nam dzieci o swoich pierwszych doświadczeniach szkolnych w różnych krajach Europy

48 **Angażowanie rodziców w edukację dzieci**
48 Wizyta w Ośrodku Przedszkolnym w Słuczu (gmina Radziłów)

49 **Nasze działania w Warszawie**
49 Jak Kuba nauczył się rozpoznawać kolory

50 **Projekty badawcze w przedszkolach warszawskich**

50 **Strategia społeczna Warszawy**

51 **PROJEKT: PIŁKI**

55 **Promocja edukacji małych dzieci**

56 **Obywatel Dziecko**
57 Refleksje po Seminarium Międzynarodowym

57 **Partnerstwo na rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci**

58 **Forum Edukacyjne „Razem dla Dzieci”**

59 **Działania międzynarodowe**

61 **Raporty**

61 **Publikacje**

62 **Nagrody**

63 **PROJEKT: ZEGARY I ZEGARKI**

66 Sprawozdanie finansowe 2007 i 2008
74 Zespół fundacji

Misja

Nasza Fundacja powstała po to, by stwarzać dzieciom jak najlepsze warunki do budowania poczucia własnej wartości, rozwoju samodzielnego i twórczego działania oraz rozbudzania ciekawości. Szczególnie dbamy o dobro tych dzieci, które mają mniejsze szanse na udany start w dorosłe życie: z małych miejscowości, ze środowisk zaniedbanych ekonomicznie i kulturowo.

Działamy we współpracy z rodzicami, nauczycielami, organizacjami pozarządowymi, samorządami i instytucjami pomagającymi dzieciom. Upowszechniamy nowoczesne rozwiązania pedagogiczne i wysokie standardy edukacyjne.

Wizja dziecka

Każde dziecko to niepowtarzalna osoba. To człowiek, który ma prawo do wyboru, samodzielnego odkryć, szukania rozwiązań, podejmowania decyzji i ponoszenia ich konsekwencji, a także do popełniania błędów. Zadaniem rodziców, nauczycieli i pedagogów jest stwarzanie przestrzeni dla takiej aktywności dzieci, która da im poczucie, że poznawanie świata jest procesem radosnym i przynoszącym satysfakcję. Wszelkie działania dotyczące dzieci powinny respektować Konwencję Praw Dziecka.

W edukacji małych dzieci nie interesują nas tymczasowe rozwiązania. Dążymy do wprowadzenia trwałych zmian systemowych, które usprawnią proces wspierania rozwoju dzieci.

Działamy dla

dzieci – żeby mogły rozwijać się jak najpełniej

rodziców – by ułatwić im wychowanie i pomóc wpływać na edukację dzieci

pedagogów i wychowawców – by mogli unowocześniać swoje metody pracy, rozwijać kreatywność, samodzielność i umiejętności społeczne dzieci

dyrektorów przedszkoli i szkół – by ułatwić im wprowadzanie nowych rozwiązań edukacyjnych

samorządów terytorialnych – by lepiej rozumiały znaczenie edukacji dla rozwoju i kariery życiowej dzieci

organizacji pozarządowych – żeby wspomóc ich działania na rzecz wspierania dzieci i rodziny

Jak można wesprzeć nasze działania?

1%

Jesteśmy organizacją pożytku publicznego. Zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych każdy, kto płaci podatek dochodowy, może przekazać 1% swojego podatku na rzecz naszych działań. Każdy podatnik może zdecydować, co stanie się z 1% jego podatku. Mogą przekazać go Państwu na nasze działania zamiast do Urzędu Skarbowego! Zebrane fundusze trafią do Ośrodków Przedszkolnych działających w ramach programu „Gdy nie ma przedszkola”. Pieniądże przeznaczymy na: zabawki edukacyjne, biblioteczki dla dzieci i rodziców oraz szkolenia dla nauczycielek wiejskich pracujących z małymi dziećmi.

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J. A. Komeńskiego Numer KRS: 0000166381

Szczegółowe informacje o sposobach przekazania 1% podatku znajdują się na naszej stronie internetowej: www.frd.org.pl/jedenprocent2

Darowizny

Na nasze działania mogą Państwo przekazać także darowiznę.

Osoby fizyczne mogą odliczyć od podstawy opodatkowania darowizny w wysokości do 6% uzyskanego dochodu (art. 26 ust. 1 pkt 9 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych).

Osoby prawne mogą odliczyć od podstawy opodatkowania darowizny w wysokości do 10% uzyskanego dochodu (art. 18 ust. 1 pkt 1 i 7 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych). Szczegółowe informacje o zasadach przekazania darowizny znajdują Państwo na naszej stronie internetowej: www.frd.org.pl.

Darowizny mogą Państwo przekazywać na nasze konto:

Bank DnB NORD Polska SA III O/Warszawa
50 1370 1037 0000 1701 4195 3100

Co osiągnęliśmy w roku 2007/2008?

Upowszechnianie edukacji małych dzieci

- > Działa już ponad **300 Ośrodków Przedszkolnych**, które powstały we współpracy z Fundacją Komeńskiego na terenie całej Polski.
- > Opracowaliśmy **Strategię Wyrównywania Szans Edukacyjnych**, którą wdrażamy w **5 gminach**.
- > Pomogliśmy w stworzeniu **16 Gminnych Strategii Edukacyjnych**, które są realizowane na mocy uchwał władz gminnych.
- > Przygotowaliśmy **28 konsultantów lokalnych**, którzy wspierają gminy i organizacje w zdobywaniu funduszy na edukację małych dzieci.
- > W „Akademii Kobiet Aktywnych” zachęcaliśmy **512 lokalnych liderów** do pracy w zakresie opieki i zajęć edukacyjnych dla najmłodszych.

Wysoka jakość edukacji małych dzieci

- > Do oferty Akademii Komeńskiego włączyliśmy **5 nowych modułów szkoleniowych**.
- > Trenerzy Akademii Komeńskiego przeprowadzili **200 szkoleń dla 3579 nauczycieli** oraz **77 szkoleń dla 837 rodziców** małych dzieci.
- > Powstało **13 Grup Zabawowych**, w których uczestniczy ponad **200 dzieci wraz z rodzicami**.
- > Pomogliśmy **6 gminom** w przeprowadzeniu monitoringu

wdrażania **Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej**.

- > W **13 przedszkolach** warszawskich **509 dzieci** przeprowadziło **29 projektów badawczych**.
- > Przeszkoliliśmy **117 rodziców i nauczycieli** z metody projektów badawczych.
- > Rozpoczęliśmy **projekt „Obywatel Dziecko”**, który zachęca do traktowania małych dzieci jak pełnoprawnych obywateli.

Promocja edukacji małych dzieci

- > Wydajemy polską edycję półrocznika **„Children in Europe” („Dzieci w Europie”)**. Dzielimy i wymieniamy się w ten sposób doświadczeniami z osobami pracującymi na polu edukacji małych dzieci w 15 krajach Europy.
- > Powołane przez nas Partnerstwo na rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci zrzesza **42 organizacje**.
- > Dwukrotnie zorganizowaliśmy **Forum Edukacyjne „Dla Dzieci”**, na którym łącznie przeprowadzono **61 warsztatów** dla ponad **1000 uczestników**.
- > Wydaliśmy **5 nowych publikacji** z zakresu wspierania rozwoju dzieci.
- > Wyprodukowaliśmy **film dokumentalny „Ananas nie chce spać”** prezentujący filozofię Fundacji Komeńskiego.
- > Opublikowaliśmy **materiały DVD** o metodzie projektów badawczych w edukacji dzieci.
- > Rozwinęliśmy współpracę międzynarodową: współtworzyliśmy strategie edukacyjne w Kazachstanie, zaangażowaliśmy się w europejski program bezpieczeństwa dzieci w Internecie, uczestniczyliśmy w konferencjach i seminariach zagranicznych.
- > Nasi eksperci byli zaangażowali w prace nad **Raportem o Kapitale Intelktualnym Polski**.

Gdzie trafił 1% w latach 2007 i 2008?

Serdecznie dziękujemy wszystkim, którzy w 2007 i w 2008 roku przekazali 1% podatku dochodowego na rzecz Fundacji Komeńskiego. W tych latach od naszych darczyńców pozyskaliśmy łącznie 94 445,92 zł, co pozwoliło nam kupić zabawki dla 64 Ośrodków Przedszkolnych w całej Polsce. Podobnie jak w roku 2006 środki te umożliwiły również sfinansowanie szkolenia i materiały edukacyjne dla 160 nauczycielek pracujących w programie „Gdy nie ma przedszkola”.

Dzięki szkoleniom kolejne nauczycielki są przygotowane do pracy w Ośrodkach: znają znaczenie wczesnej edukacji dla rozwoju dziecka, potrafią dostrzegać i formułować jego potrzeby, aktywnie słuchać i komunikować się z rodzicami i twórczo pracować z ich dziećmi. Dodatkowe warsztaty pozwoliły im także poznać sposoby na to, jak skutecznie współpracować z rodzicami i ewaluować swoją pracę. Nauczycielki wzięły też udział w wielkiej przygodzie, jaką jest zgłębianie zasad pracy metodą projektów badawczych, która rozbudza w dzieciach ciekawość świata i uczy samodzielności.

W tym roku dzięki zebranych funduszom przygotowaliśmy dla dzieci wspaniałe zestawy, w których znalazły się książki: *Bajki na dłuższą metę* oraz *Smocze opowieści*, gra w koniczyne, puzzle i zwierzęta na drabinie. W każdym zestawie dzieci znalazły też profesjonalne portfolio, w których z pomocą nauczycielek będą umieszczać swoje prace, dzięki czemu poczują się jak prawdziwi artyści.

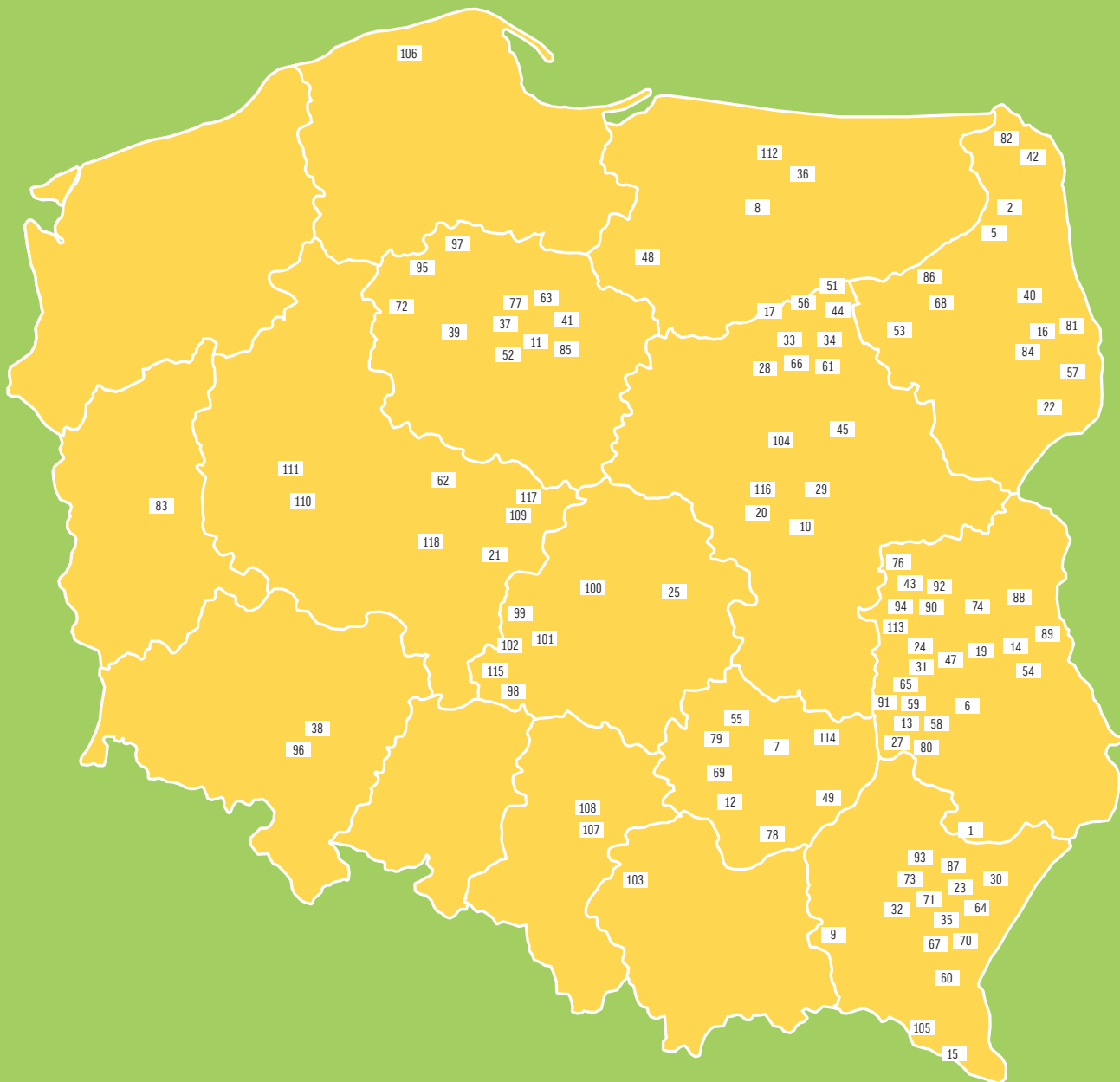
1% w 2007 i 2008 roku trafił do dzieci
i nauczycieli z następujących gmin:

Bałtów _ Barciany _ Bełżyce _ Bieliny _ Bielsko _ Biskupiec
Bolmin _ Bombla _ Byszwałd _ Celestynów _ Chmielnik _
Czółny _ Debówka _ Głuchów _ Grabów Szlachecki _
Grudusk _ Horyniec _ Jastków _ Jaswiły _ Jednorozec _
Jegławka _ Kanczuga _ Karolin _ Kawle _ Kętrzyn _
Komierowo _ Kośmin _ Krężnica Okrągła _ Krzyżowice _
Lubawa _ Lubinicko _ Lucim _ Łeczna _ Łoniów _ Ługów _
Magdalena _ Makowarsko _ Michowice _ Milejów _ Miłocin
Mniów _ Mołtajny _ Moszenki _ Narewka _ Niechórz _
Niedrzwica Duża _ Nowiny _ Nowodwór _ Nowy Dwór _
Osiny _ Ostrołęka _ Ożarów _ Palikije _ Pawłosiów _
Poniatowa _ Przasnysz _ Pustków Wilczkowski _ Rożental _
Różanna _ Rusinów _ Samociążek _ Samplawa _ Sitkówka _
Skandawa _ Skeczniew _ Skrudki _ Słowikowo _ Strawczyn _
Szczuczki _ Szydłowiec _ Szyszki _ Toczyska _ Tomaszowice
Tyniec _ Mały Tyniec n/Ślężą _ Warszawiaki _ Wasilków _
Werchrata _ Wiazownica _ Wiskitno _ Wojciechów _
Wojciechów _ Wola Przybysławska _ Wronów _ Zabrodzie _
Zarzecze _ Złota _ Złotowo _ Żarnówka

Programy realizowane przez Fundację

- > Ośrodki Przedszkolne (prowadzone w ramach programów: „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start”, „Gdy nie ma przedszkola” oraz programów partnerskich prowadzonych wspólnie z Fundacją Wspomagania Wsi, Związkiem Stowarzyszeń „Kurpisie Razem”, Fundacją „Ziemia Gotyku” – Lokalna Grupa Działania oraz Fundacją Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”)
- > „Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci wiejskich”
- > „Dla Dzieci II”
- > „Grupy Zabawowe”
- > „Monitoring wdrażania Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej”
- > „Rodzice partnerami nauczycieli w procesie adaptacji szkolnej”
- > „Angażowanie rodziców w edukację dzieci”
- > programy warszawskie
- > „Obywatel Dziecko”

1 Adamówka 2 Augustów 3 Baranowo 4 Barciany 5 Bargłów 6 Bełżyce 7 Bieliny 8 Biskupiec 9 Brzostek
 10 Celestynów 11 Chełmża 12 Chęciny 13 Ciechanowiec 14 Cynców 15 Czarna 16 Czarna Białostocka
 17 Czarnia 18 Czernichów 19 Dębowa Kłoda 20 Długosiodło 21 Dobra 22 Dubicze Cerkiewne 23 Gać 24 Garbów
 25 Głuchów 26 Głusk 27 Gościeradów 28 Grudusk 29 Halinów 30 Horyniec-Zdrój 31 Jastków
 32 Jawornik Polski 33 Jednorzec 34 Kadzidło 35 Kańczuga 36 Kętrzyn 37 Kijewo Królewskie
 38 Kobierzyce 39 Koronowo 40 Korycin 41 Kowalewo Pomorskie 42 Krasnopol 43 Krzywdą 44 Lelis
 45 Lesznów 46 Lisewo 47 Lubartów 48 Lubawa 49 Łonów 50 Łubianka 51 Łyse 52 Łysomice
 53 Mały Płock 54 Milejów 55 Mniów 56 Myszyniec 57 Narewka 58 Niedzwica Duża 59 Nowodwór
 60 Olszanica 61 Olszewo Borki 62 Orchowo 63 Papowo Biskupie 64 Pawłosiów 65 Poniatowa 66 Przasnysz
 67 Przeworsk 68 Radziłów 69 Raków 70 Rokietnica 71 Rożwienica 72 Sępólno Krajeńskie 73 Sieniawa
 74 Sosnowica 75 Srokowo 76 Stoczek Łukowski 77 Stolno 78 Stopnica 79 Strawczyn 80 Strzyżewice
 81 Szudziałowo 82 Szypliszki 83 Świebodzin 84 Wasilków 85 Wąbrzeźno 86 Wąsosz 87 Wiązownica
 88 Wisznice 89 Włodawa 90 Wołyń 91 Wojciechów 92 Wojcieszków 93 Zarzecze 94 Żyrzyn 95 Kęsowo
 96 Stosowice 97 Cerkyn 98 Bolesławiec 99 Galewice 100 Lututów 101 Sokolniki 102 Wieruszów
 103 Klucze 104 Somianka 105 Cisna 106 Głowczyce 107 Niegowa 108 Olsztyn 109 Olszówka
 110 Pobiedziska 111 Poznań 112 Drogosze 113 Osiny 114 Bałtów 115 Tyble 116 Warszawa
 117 Kłodawa 118 Godziesze Wielkie

Dziękujemy

sponsorom i wolontariuszom

Sponsor strategiczny:

Bernard van Leer Foundation

Bernard van Leer Foundation

Sponsorzy w 2007/2008 roku:

Europejski Fundusz Społeczny

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności

Fundacja Wspomagania Wsi

Program Sokrates – Grundtvig 2

Program Sokrates – Grundtvig 3

Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Fundacja im. Stefana Batorego

Urząd Miasta Stołecznego Warszawy

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Fundusz dla Organizacji Pozarządowych – Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy

EU TACIS Institution Building Partnership Programme

Trust for Civil Society in Eastern Europe

Dziękujemy wszystkim wolontariuszom, którzy pomagali nam w realizowaniu misji Fundacji, a szczególnie:

Marysi Binkiewicz, Oldze Krasnodębskiej, Weronice Rołcz, Kamili Mamiedow, Klarze Duniec, Karolinie Mamiedow, Marysi Wiaderek, Klementynie Leszczyńskiej, Agacie Kowalik, Julce Płacheckiej, Pawłowi Stankiewiczowi, Madzi Woźniak, Zosi Mironiuk, Julce Maciejewskiej, Marcie Łukaszewskiej, Marcie Wiśniewskiej, Jakubowi Jastrzębskiemu, Antoniemu Rakusa-Suszczewskiemu, Arturowi Szulcowi, Annie Szostak, Magdzie Kaźmierczak, Zosi Mironiuk oraz Marysi i Krysi za wytrwałą pomoc przy przygotowaniach do Forum Edukacyjnego.

Lucynie Gołębiowskiej i Grażynie Siedleckiej za pomoc w codziennej pracy Fundacji.

Joasi Jurek i Ewie Pulkowskiej za doskonałe tłumaczenia materiałów edukacyjnych i naszych publikacji.

Januszowi Łukasiakowi za pomoc w bieżącej pracy Fundacji, a szczególnie w naszych zmaganiach ze światem nowoczesnych technologii.

Pani wicedyrektor Zespołu Społecznych Szkół Ogólnokształcących „Bednarska” Wandzie Łuczak za udostępnienie sal do przeprowadzenia warsztatów podczas III Forum Edukacyjnego.

Dziękujemy Markowi Beylinowi za przekazanie za pośrednictwem Fundacji Grupy TP 293 kompletów książeczek z serii „Świat bajek i baśni”. Bajki trafiły do dzieci z Ośrodków Przedszkolnych i Grup Zabawowych. Przekazaliśmy je także bibliotekom, świetlicom i organizacjom pozarządowych, które prowadzą zajęcia dla małych dzieci.

Dyskusja

Poza nawiasem – małe dzieci na polskiej wsi

Fundacja Komeńskiego od początku swego powstania zajmuje się diagnozą sytuacji małych dzieci w Polsce. Zawsze szczególnie interesowała nas sytuacja dzieci wiejskich. Postanowiliśmy zapytać ekspertów:

- *Jakie są główne wymiary wykluczenia społecznego małych dzieci?*
- *Czy małe dzieci mogą partycypować w życiu publicznym?*
- *W czym wykluczenie społeczne małych dzieci różni się od biedy i ubóstwa?*
- *Jak mądrze wprowadzać programy wspierające edukację dzieci w małych gminach?*

W dyskusji udział wzięli:

- + **prof. Anna Brzezińska**
Instytut Psychologii, Wydział Nauk Społecznych,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- + **Joanna Kluzik-Rostkowska**
posłanka na Sejm
- + **Beata Pawłowicz**
dyrektorka Gimnazjum w Wierchowcie
- + **prof. Hanna Podedworna**
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego,
Wydział Nauk Humanistycznych
- + **dr Mariola Raclaw-Markowska**
Uniwersytet Warszawski,
Instytut Stosowanych Nauk Społecznych
- + **Urszula Macińska**
Grupa Pedagogiki i Animacji Społecznej
- + **Halina Wańkowska-Marczak**
Stowarzyszenie „Edukacja Inaczej”, Aptynty
- + **dr Marek Rymsza**
Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosowanych Nauk
Społecznych i Instytut Spraw Publicznych

Najważniejsze głosy, które padły w dyskusji:

Jakie są główne wymiary wykluczenia społecznego małych dzieci?

prof. Hanna Podedworna, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Nauk Humanistycznych

Czy potrzeby małych dzieci zajmują ważne miejsce w hierarchii wartości rodziny wiejskiej? Mam prawo przypuszczać, że nie zawsze, zgodnie z przysłowiem „dzieci i ryby głosu nie mają”. Rodzina wiejska, jeżeli jest rodziną rolniczą, pozostaje często bezradna wobec wymagań współczesnego procesu socjalizacji. Kurczenie się znaczenia rolnictwa w gospodarce wsi sprawia, że dzieci wiejskie muszą być przygotowywane do pełnienia ról społecznych poza wsią. Świadomość tego narasta w środowisku wiejskim wraz z dokonującymi się zmianami. Rodzice tracący swoją pozycję „nadawców” potrzebują szczególnie wsparcia instytucji.

W czym wykluczenie społeczne małych dzieci różni się od biedy i ubóstwa?

dr Mariola Raclaw-Markowska, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych

Ubóstwo najłatwiej zoperacjonalizować poprzez wskazanie na próg dochodowy (czy będzie to pojęcie biedy absolutnej, czy relatywnej). Wykluczenie zaś dotyczy w dużo większym stopniu niematerialnych aspektów mechanizmów podziałów społecznych, praktyk utrudniających integrację społeczną i tożsamość grupową. Wchodzimy tutaj w kwestie relacji społecznych, przestrzennych, nabywania i wykorzystywania uprawnień obywatelskich (a przede wszystkim uprawnień socjalnych). Badacze biedy i wykluczenia społecznego podkreślają, że ubóstwo/ekskluzja na wsi ma swoją specyfikę, różni się od miejskiej. Wskazuje się nie tylko deficyty infrastruktury społecznej, znacznie utrudniające realizację uprawnień socjalnych jednostek, ale również na określoną postawę życiową, związaną z pogodzeniem się z biedą, postawę rezygnacji i poddania się losowi. Niska sprawczość jest cechą ludzi pogrążonych w ubóstwie, ale na wsi jest ona szczególnie widoczna. Wydaje się, że najbardziej zauważanymi wymiarami wykluczenia dzieci na wsi są: deficyty infrastrukturalne oraz kadrowe (usług i profesjonalistów), deficyty czasu i deficyty motywacji.

Na czym polega wykluczenie społeczne na warszawskiej Pradze?

Urszula Macińska, Grupa Pedagogiki i Animacji Społecznej

Od 11 lat grupą docelową działalności naszego Stowarzyszenia były tzw. dzieci ulicy w wieku 10-15 lat, które wyłamują się z wszelkich form instytucjonalnej opieki. Od kilku lat obserwujemy obniżanie się wieku degradacji młodzieży i potrzebę pracy z coraz młodszymi odbiorcami. Dzieci wzrastają w swoistym getcie socjalnym, w którym negatywne wzorce i schematy życiowe dziedziczone są z pokolenia na pokolenie. Oddzielenie Pragi od reszty miasta wzmacnia poczucie wyizolowania u mieszkańców tej dzielnicy i barierę pomiędzy nimi a „resztą świata”. Wynikające z tego niskie poczucie własnej wartości osób dorosłych, brak poczucia wpływu na swoje życie oraz zawężony horyzont postrzegania świata są przekazywane dzieciom od najmłodszych lat. Pomimo oferty placówek i programów edukacyjnych dzieci pozostają z nich wyłączone ze względu na brak motywacji rodziców, by je tam posyłać. Ponadto dorośli nie potrafią stymulować swoich dzieci do rozwoju w domu. Nie rozmawiają z nimi, nie czytają im książek, nie rysują, nie spędzają czasu na wspólnej zabawie – wszystko to opóźnia proces nabywania mowy, rozwoju myślenia abstrakcyjnego i rozwoju małej motoryki.

prof. Anna Brzezińska, Instytut Psychologii, Wydział Nauk Społecznych,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Czy małe dzieci mogą partycypować w życiu publicznym?

Problem małych dzieci łączy w sobie wszystkie problemy w kształtowaniu polityki społecznej, z którymi boryka się społeczeństwo obywatelskie. Społeczeństwo nie myśli o dzieciach jako o przyszłych obywatelach. Nie postrzega się inwestycji w edukację dzieci jako inwestycji w przyszłego obywatela. Dodatkowo uważa się, że małe dzieci nie artykułują swoich potrzeb lub artykułują je w inny sposób od naszego, albo wręcz, że tych potrzeb związanych z aktywnym uczestniczeniem w swym najbliższym środowisku społecznym nie mają.

Do pojęcia partycypacji dzieci w życiu społecznym nie należy przykładać kategorii odnoszących się do osób dorosłych. Każdy okres życia ma swój własny cel, każdy jest wartością samą w sobie. Naszym zadaniem jest zauważyć to, docenić, ale i dbać, by ta wartość znajdowała spełnienie. Patrząc na problem poprzez pryzmat edukacji – nie należy sprawdzać, czy dziecko „pasuje do szkoły”, ale jaki jest sens każdego roku jego życia. Dziecko aktywnie biorące udział w swoim życiu to dziecko podejmujące decyzje na swoim poziomie możliwości, decydujące o tym, co jego dotyczy. Uczy się aktywnego podejmowania decyzji oraz ponoszenia ich konsekwencji. Nie nauczymy żadnego człowieka aktywnego uczestniczenia

w życiu społecznym, jeśli nie będzie miał on takiej możliwości od najwcześniejszych momentów życia. Jeżeli matka nie daje dziecku możliwości podejmowania tych podstawowych, najwcześniejszych decyzji, to nie uczy podstawowej kompetencji, jaką jest sprawstwo (wiedza o tym, że moje zachowanie pociąga za sobą przewidywalną reakcję drugiej osoby) i poczucie sprawstwa (poczucie, że mogę wpływać na to, co się wokół mnie i ze mną dzieje).

Myślę, że kluczem do zmiany myślenia o potrzebach dziecka jest słowo „mediator”. Małe dziecko potrzebuje dorosłego w roli tłumacza, „przekładacza”, nie nauczyciela, ale właśnie mediatora między nim a otaczającym je światem ludzi i przedmiotów. A rodzicom trzeba pokazać, że potrafią to robić, że mogą wspierać swoje dzieci w samodzielnym poznawaniu świata.

Beata Pawłowicz, dyrektorka Gimnazjum w Wierzchowie

Jak zmieniać świadomość co do znaczenia wczesnej edukacji?

Bieda i wykluczenie to nie jest to samo zjawisko. Znam domy, gdzie jest czysto i stosunkowo zamożnie, nie ma alkoholizmu, a jednak dzieci są wykluczone – nikt nie dba o to, aby miały optymalne poczucie własnej wartości, czuły się zauważone, czuły, że mają głos. Rodzice ograniczają zaspokajanie potrzeb do tych najbardziej podstawowych, jak ubranie i jedzenie.

Każdy rodzic pragnie dobra swojego dziecka. Problem polega na tym, jak on to dobro widzi. Trzeba zwrócić jego uwagę, że może warto coś zmienić w stosunku do dzieci. Ludzie nie zauważają potrzeby zmian, np. tego, że małe dziecko powinno przebywać w grupie rówieśniczej. Często przytaczają argumenty, że dziecko ma jeszcze czas, że nie chcą mu skracać dzieciństwa. Usłyszałam ostatnio mądre zdanie, że wychowywanie dziecka zaczyna się 20 lat przed jego urodzeniem, wtedy, kiedy wychowuje się jego rodziców. Kiedy obserwuję swoje uczennice gimnazjalistki, zastanawiam się skąd ta dziewczyna ma wiedzieć, jakie warunki swojemu dziecku zapewnić, jak je wychowywać, poza zaspokojeniem podstawowych potrzeb.

Jakimi instrumentami może posłużyć się państwo i samorządy lokalne, wprowadza- jąc zmianę w obszarze wczesnej edukacji?

Joanna Kluzik-Rostkowska, posłanka na Sejm

Edukacja przedszkolna jest kwestią samorządów, ale rząd nie ma narzędzi do mobilizowania samorządów, aby te zapewniły opiekę przedszkolną. Dzieci na wsi jest tak dużo, że jeśli nie pomożemy im dzisiaj, to za 15-20 lat będziemy mieć generalnie gorzej wykształcone społeczeństwo. To nie jest tylko kwestia naszej dobrej woli, chęć pomocy dzieciom, brak tej pomocy grozi po prostu tym, że znajdziemy się w gorszej sytuacji w ogóle.

Jakie są najpilniejsze problemy do rozwiązania w związku z wykluczeniem dzieci wiejskich?

dr Marek Rymsza, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych i Instytut Spraw Publicznych

Opowiadam się za tym, aby potrzeby dzieci na wsi, zwłaszcza małych (nie tylko zresztą na wsi), rozpatrywać na tle rodziny. Rodzina jest najkorzystniejszym środowiskiem życia, socjalizacji i wychowania, a kierunek w polityce społecznej zakładający postrzeganie interesów dziecka w oderwaniu od rodziny uważam za błędny.

Konieczne jest prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami z problemami mieszkającymi na wsi, gdzie pewne dysfunkcje (czy mówiąc wprost – patologie) są zazwyczaj silnie sprzężone z kwestią wykluczenia ekonomicznego i brakiem jakiegokolwiek realnie dostępnej infrastruktury wsparcia. Przeszkodą jest tu zarówno brak personelu w wiejskich OPS-ach, jak i braki w wykształceniu pracowników socjalnych.

Ważnym problemem jest bardzo trudna sytuacja rodzin wiejskich z dzieckiem niepełnosprawnym. Polski system wsparcia niepełnosprawnych gubi takie dzieci, gdyż jego organizacja sprzyja osobom dorosłym i mieszkającym w miastach (dostępność infrastruktury, np. możliwość dowożenia dziecka na zajęcia rehabilitacyjne). Rodziny wiejskie z dzieckiem niepełnosprawnym są w tym systemie marginalizowane niejako podwójnie.

Jak mądrze
wprowadzać
programy wspierające
edukację dzieci
w małych gminach?

Halina Wańkowska-Marczak, Stowarzyszenie „Edukacja Inaczej”, Aptenty

Trzeba mieć dużo pokory, aby wchodzić w środowiska małych grup. Należy zadać sobie pytanie, czy mamy prawo zaburzać spokojne życie tych ludzi? W ich środowisku są przecież więzi i wartości. Mogą nam się one nie podobać, ale czy mamy prawo je zmieniać? Jestem za tworzeniem otwartej oferty. Tego nauczone mnie w gminie. Gdy mówiliśmy o działaniach na rzecz małych dzieci, któraś z pracowników świetlicy wiejskiej powiedziała: Zróbcie szwedzki stół. Ludzie wezmą to, co czują, że im jest potrzebne.

Przykładowo: w gminie, z którą najdłużej współpracujemy, jesteśmy dziewięć lat. Jest to środowisko trudne, popegeerowskie, występuje szara strefa, jeśli ktoś tylko może – wyjeżdża. Na początku realizowaliśmy programy dla rodziców, później program „Gdy nie ma przedszkola”, w który zaangażowała się prawie cała społeczność. Powstały dwa Ośrodki Przedszkolne, zaczęto głośno mówić o dzieciach, o ich potrzebach – to wszystko trwało kilka lat. Na jakimś etapie ludzie w wioskach zaczęli samodzielnie myśleć o projektach na rzecz dzieci, o tym, że przydałby się logopeda, psycholog. To jest proces dojrzewania gminy z problemami do tego, aby z tego szwedzkiego stołu czerpać.

CO ZROBILIŚMY W 2007/2008 ROKU?

Upowszechnianie
edukacji
małych dzieci

Ośrodki Przedszkolne

Współcześnie przedszkole to nie tylko „przechowalnia”, dzięki której rodzice mogą wrócić do pracy zawodowej. Dzięki wczesnej edukacji małe dzieci lepiej radzą sobie jako pierwszaki w szkole, a właściwe wspieranie ich rozwoju pomaga kształtować ważne cechy: pewność siebie, ciekawość, umiejętności społeczne i wytrwałość. Niestety w wielu gminach, szczególnie wiejskich, samorządy nie mają funduszy na utrzymywanie klasycznych placówek z ośmiogodzinnym programem zajęć.

Na świecie tradycyjne przedszkola nie są jedynym sposobem na zapewnienie małym dzieciom edukacji. Zainspirowani rozwiązaniami portugalskimi stworzyliśmy program **„Gdy nie ma przedszkola”**, który pomaga gminom w zakładaniu Ośrodków Przedszkolnych dla dzieci w wieku 3-5 lat. Rozwiązanie to kontynuowaliśmy w programie **„Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start”** oraz w **programach partnerskich** współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Jak działają Ośrodki Przedszkolne? Od tradycyjnych przedszkoli różni je to, że zajęcia odbywają się kilka razy w tygodniu i trwają kilka godzin. W grupie jest najwyżej 15 dzieci, młodsze i starsze bawią się razem. Ważną rolę odgrywają rodzice, którzy biorą aktywny udział w zajęciach. W Ośrodkach nie ma leżakowania ani obiadów, a najważniejsze jest to, czego dzieci mogą się nauczyć. Naszym zadaniem jest zapewnienie wysokiej jakości zajęć. Opracowaliśmy więc program pracy z dziećmi oparty na podstawie programowej, szkolimy nauczycieli, dostarczamy im materiały dydaktyczne. Nauczyciele mają możliwość konsultacji wątpliwości i trudności ze specjalistami (psychologami, logopedami, pedagogami) oraz uczestniczenia w corocznych spotkaniach superwizyjnych. Stworzyliśmy system mentoringu; jest to program wsparcia rozwoju profesjonalnego nauczycieli, którego istotą jest praca nauczyciela pod kierunkiem mentora nad wspólnie wybranymi problemami. Opracowaliśmy standardy jakości pracy Ośrodków Przedszkolnych i zaczynamy proces certyfikacji Ośrodków.

Do grudnia 2007 roku w Polsce jedyną formą edukacji przedszkolnej było przedszkole. Dzięki staraniom koalicji organizacji pozarządowych, w której uczestniczyliśmy, do ustawy oświatowej wprowadzono „inne formy wychowania przedszkolnego”. To nasz wielki sukces. Cieszymy się, że mamy realny wpływ na zmiany w systemie oświaty.

Za program „Gdy nie ma przedszkola” zostaliśmy uhonorowani I nagrodą w kategorii „Edukacja” Konkursu Pro Publico Bono za Najlepsze Dzieło Obywatelskie.

W gminach, w których realizowany był projekt „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start” wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego sięgnął średnio 38,14% (wzrost o 27%).

„Gdy nie ma przedszkola”

W 110 gminach utworzono 351 Ośrodków Przedszkolnych dla około 4880 dzieci.

O tym, jak dzieci odkryły sklep, w którym nie ma słodczy

Anna Kucaba, nauczycielka z Klubu Przedszkolaka w Miłocinie, gmina Wojciechów, projekt „Sklep Lawista”

Jestem emerytowaną nauczycielką z 36-letnim stażem pracy pedagogicznej w kształceniu zintegrowanym. W Klubie Przedszkolaka w Miłocinie pracuję trzeci rok. Bardzo lubię swoje zajęcia z maluchami. Przez dwa lata wykorzystywałam metody aktywizujące. Stosowałam dużo ćwiczeń badawczych. Długo jednak nie mogłam odważyć się na pracę metodą projektów badawczych, tak od początku do końca, przechodząc przez wszystkie trzy etapy. Bałam się, że mi się nie uda. Ale w listopadzie realizowałam temat tygodnia – „Moja miejscowość”. Spacerowaliśmy po naszej wsi z lornetkami, szkicownikami. W pewnym momencie Kuba (4 lata) powiedział, że jest u nas taki sklep, w którym nie ma słodczy. Zdziwione i trochę oburzone dzieci zaprzeczyły. Wiedziałam, że chodzi o przemysłowo-budowlany sklep „Lawista”. To był dla mnie i dla dzieci ważny moment – moment rozpoczęcia naszego projektu. Gdy poszliśmy na pierwszą wizytę do sklepu, przedszkolaki otwierały szeroko oczy. Z zapałem szkicowały, mierzyły, dotykały, pytały. Ucieszyły się, gdy mogły się razem zważyć na wadze towarowej (220 kg). Do eksperymentowania dostawaliśmy różne materiały: węgiel, miążwę węglową, drut, papierowe kartony, z których skonstruowaliśmy ekologiczną choinkę. Podziwiali ją rodzice, dziadkowie, eksperci. Byłam niezmiernie dumna z podsumowania i prezentowania zdobytych wiadomości w czasie zgaduj-zgaduli. Dzieci potrafiły odpowiedzieć na 30 wylosowanych pytań. Teraz jesteśmy w trakcie realizacji projektu „Tulipan”. Pracuje nam się świetnie.

Mentoring w Ośrodkach Przedszkolnych, czyli opowieść o współpracy Zosi i Doroty

W ramach programu „Gdy nie ma przedszkola” przygotowaliśmy grupę mentorów – psychologów i pedagogów pomagających nauczycielom w prowadzeniu jak najlepszych zajęć dla dzieci. Zosia Ptasznik, mentorka, opowiedziała nam o swojej współpracy z Dorotą – nauczycielką z Ośrodka Przedszkolnego utworzonego w ramach programu.

Jednym z zagadnień, którymi postanowiliśmy się wspólnie zająć było organizowanie przestrzeni i zapewnianie warunków sprzyjających swobodnym zabawom. Dużo dyskutowaliśmy o znaczeniu organizowania przestrzeni. Co jest potrzebne, by zabawy były kształtujące. Jaką mają wartość rozwojową. Niektórym rodzicom trudno było znaleźć sens w spontanicznych zabawach ich własnych maluchów. Pamiętam sytuację, gdy chłopcy bawiąc się w hydrauliczów, zużywali bardzo dużo taśmy. Znajdywali wszystkie zadrapania na szafkach, plamki, traktowali je jako dziury w przewodach kanalizacyjnych i zaklejali, czyli naprawiali. Dyżurny tata przez chwilę patrzył na grupę, a potem wygłosił komentarz: „Tyle tej taśmy niszczy, trzeba im zabronić, zabrać ją, to zmarnowanie”. To była doskonała okazja do wyjaśnienia, jak wiele dobrego jest w takiej zabawie – dzieci rozwijają się społecznie, intelektualnie, emocjonalnie. Tata słuchał z zainteresowaniem i w efekcie zaakceptował aktywność dzieci i... marnowanie materiałów. Ustaliliśmy z Dorotą, że będzie częściej rozmawiać z rodzicami na temat wartości zabaw dzieci, szczególnie gdy dorośli podczas dyżuru w Ośrodku mogą je obserwować.

Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci wiejskich

W wielu małych miejscowościach i wsiach w Polsce organizacje pozarządowe, władze samorządowe, nauczyciele i rodzice doceniają wagę wczesnej edukacji i chcą działać aktywnie, by stworzyć lepsze warunki edukacyjne dla dzieci ze swoich wsi.

Projekt „Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci wiejskich” powstał po to, by pomóc społecznościom wiejskim w lepszej współpracy na rzecz rozwiązania problemu gorszego dostępu dzieci wiejskich do dobrej edukacji. Prowadzimy go w partnerstwie z Early Years – The Organization for Young Children z Irlandii Północnej.

Program jest objęty patronatem Rzecznika Praw Dziecka.

Projekt realizujemy w **5 gminach wiejskich**: Kęsowo, Kętrzyn, Lubawa, Pawłosiów i Cyców, we współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi.

Zorganizowaliśmy **seminarium międzynarodowe** na temat wyrównywania szans edukacyjnych, w którym wzięły udział **64 osoby** – przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej, organizacji pozarządowych, władz samorządowych i szkół wyższych oraz Kuratorów Oświaty.

Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci wiejskich – głosy ekspertów

- **Jakie są najważniejsze problemy związane z nierównym dostępem dzieci wiejskich do edukacji?**
- **W jaki sposób możemy wykorzystać na naszym, polskim gruncie doświadczenia i dobre praktyki krajów Unii Europejskiej w tej dziedzinie?**

Oto opinie ekspertów, jakie zebraliśmy podczas zorganizowanego przez nas seminarium.

Paweł Bochniarz: Dziecko w Raporcie o Kapitale Intelktualnym Polski:

Polska jest krajem mało innowacyjnym w porównaniu z innymi krajami naszego regionu. To sygnał ostrzegawczy, bo właśnie innowacyjność jest podstawą, która w przyszłości pozwoli być naszej gospodarce niezależną i konkurencyjną z innymi. Innowacyjności nie możemy się nauczyć wtedy, gdy jesteśmy już dorośli i zdajemy sobie sprawę, jaka jest istotna. Najlepszą drogą do podniesienia innowacyjności jest inwestowanie w edukację małych dzieci. Jeżeli chcemy zbierać innowacje, musimy zasiać wiedzę, dlatego stwarzanie możliwości kształcenia dzieci i rozwijania ich umiejętności oraz talentów jest najlepszą drogą do sukcesów w przyszłości. Kluczowe wyzwania dla osiągnięcia tego celu to:

- podniesienie poziomu dietności i zapewnienie większego wsparcia rodziny,
- ograniczenie ubóstwa wśród dzieci i zwiększenie ich dostępu do edukacji,
- wzmocnienie kompetencji i zaangażowania rodziców w wychowanie i wczesną edukację dzieci,
- reforma systemu edukacji służąca podniesieniu jakości nauczania.

Siobhan Fitzpatrick, dyrektor generalny Early Years Organization:

Dzieci do trzeciego roku życia bardzo ciężko pracują nad swoim rozwojem. Małe dziecko od urodzenia jest zaprogramowane na działanie i rozwijanie się, poznawanie świata i radzenie sobie w różnych sytuacjach. By zapewnić dzieciom najlepsze środowisko rozwojowe potrzebna jest szeroka lokalna koalicja. W wychowaniu i edukacji dzieci powinni uczestniczyć nie tylko – co oczywiste – rodzice i nauczyciele, ale także różnorodne instytucje lokalne: biblioteki, domy kultury, ośrodki zdrowia czy pomocy społecznej. Dobra partnerska współpraca tych podmiotów nie jest zadaniem łatwym, ale gwarantuje jakość programów dla dzieci i dopasowanie ich do lokalnych potrzeb.

Teresa Kot, sekretarz powiatu puławskiego:

Zagrożenia przeszkadzające w upowszechnianiu edukacji przedszkolnej:

- zbyt drobiazgowe i rygorystyczne przepisy dotyczące oświaty;
- braki bazy lokalowej i w konsekwencji konieczność umieszczenia małych dzieci w nieprzystosowanych dla nich szkołach;
- rozproszona zabudowa wiejska utrudniająca dostęp do miejsca edukacji;
- brak wykwalifikowanej kadry pedagogicznej do prowadzenia zajęć z małymi dziećmi w grupach różnowiekowych oraz poradnictwa specjalistycznego;
- niewłaściwe, niespójne i dyskryminujące przepisy dotyczące pomocy materialnej i wspomagania rodzin;
- brak planowania i efektywności w wykorzystaniu dostępnych funduszy na poszczególnych poziomach dystrybucji środków finansowych;
- brak wieloletniej, spójnej polityki państwa w zakresie edukacji (częste zmiany programowe i nadmierne upolitycznienie oświaty).

Dla Dzieci II

Dzieci z terenów wiejskich i małych miast mają mniejsze szanse na pełny rozwój swoich zdolności i zdobycie wykształcenia niż ich rówieśnicy w dużych miastach. Dlatego od 2005 roku wraz z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności (PAFW) realizujemy program „Dla Dzieci”, w ramach którego inicjujemy współpracę różnych partnerów lokalnych.

Zależy nam na długofalowych efektach – chcemy, żeby edukacja małych dzieci wpisała się na trwałe w politykę edukacyjną gmin. Dlatego pomagamy im w tworzeniu **Gminnych Strategii Edukacyjnych**. W pracach nad strategią uczestniczą urzędnicy, radni, dyrektorzy placówek oświatowych i instytucji gminnych oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, rodzice i lokalni liderzy.

Przygotowujemy **konsultantów lokalnych**, którzy pomagają gminom i organizacjom pozarządowym w diagnozowaniu potrzeb dotyczących wspierania edukacji małych dzieci, a także tworzeniu konkretnych projektów adresowanych do małych dzieci, nauczycieli i rodziców.

Program „Dla Dzieci II” to również wiele działań promujących znaczenie edukacji małych dzieci. Informacje o naszych inicjatywach można znaleźć na stronie **www.dladzieci.org.pl**. Serwis zawiera między innymi bazę organizacji zajmujących się wspieraniem edukacji małych dzieci oraz informacje przydatne przy tworzeniu różnych form edukacji dla małych dzieci.

Pomogliśmy w stworzeniu **16 Gminnych Strategii Edukacyjnych**.

Zorganizowaliśmy **5 lokalnych konferencji** promujących edukację elementarną.

Przygotowaliśmy **28 konsultantów lokalnych**. Nasi konsultanci pomogli w przygotowaniu wniosków, z których kilkadziesiąt otrzymało dofinansowanie ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) na łączną kwotę **2 888 291 zł**.

Gminy zdobyły łącznie **6 432 670 zł** (głównie ze środków PO KL) na realizację celów wpisanych

w Gminną Strategię Edukacyjną.

Przyznaliśmy organizacjom pozarządowym: **6 dotacji** na łączną kwotę **19 800 zł** na **monitorowanie wdrażania Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej** oraz **17 dotacji** na łączną kwotę **201 000 zł** na **prowadzenie działań edukacyjnych dla dzieci**.

Misja edukacji elementarnej w gminie Bolesławiec*

Gminna edukacja elementarna wspiera wszechstronny rozwój dzieci, dzięki zaktywizowaniu rodziców, nauczycieli i lokalnej społeczności ze szczególnym wsparciem merytorycznym i finansowym samorządu gminy i jednostek organizacyjnych.

> Cele strategiczne edukacji elementarnej w gminie Bolesławiec:

Cel I. Dbanie o wszechstronny rozwój dzieci

Cel II. Poprawienie jakości istniejącej oraz stworzenie nowej bazy lokalowej służącej rozwojowi dzieci

Cel III. Zapewnienie dzieciom opieki specjalistycznej

Cel IV. Zwiększenie aktywności społeczności lokalnej na rzecz rozwoju dzieci

> Przykład działań zaplanowanych w Celu I:

> Wprowadzenie zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania i zdolności

Programy:

- Zajęcia rytmiczno-taneczne
- Kółka zainteresowań: plastyczne, teatralne, języków obcych, sportowe (stworzenie ligi międzygminnej)
- Organizacja drużyn harcerskich (zuchowych)
- Zajęcia turystyczno-przyrodnicze

> Wzbogacenie oferty zajęć w świetlicach socjoterapeutycznych

Programy:

- Zwiększenie liczby godzin pracy świetlic
- Organizacja akcji letniej dla dzieci
- Zajęcia rekreacyjno-ruchowe

> Stworzenie oferty zajęć dla małych dzieci (0-5 lat)

Programy:

- Zajęcia rytmiczno-taneczne
- Tworzenie grup zabawowych na bazie przedszkoli
- Zajęcia z języków obcych w przedszkolach

*Cytaty pochodzą z Gminnej Strategii Edukacyjnej gminy Bolesławiec (woj. łódzkie)

Co udało się zrobić w gminach po wprowadzeniu Gminnych Strategii Edukacyjnych?

Lokalne organizacje pozarządowe mogły ubiegać się o dofinansowanie pewnych elementów Strategii. Przyznaliśmy niewielkie dotacje 14 organizacjom, które miały najlepsze pomysły na lokalne działania dla najmłodszych.

Projekt „Małe dziecko – w naszej gminie”

Stowarzyszenie „Dorośli – Dzieciom”, Sępólno Krajeńskie, woj. kujawsko-pomorskie

W gminie powstał interdyscyplinarny zespół zajmujący się edukacją małych dzieci, powołano Instytut Dziecka i Rodziny. Działają Grupy Zabawowe, w zajęciach uczestniczy 32 rodziców i 35 dzieci. Przeprowadzono też plebiscyt dotyczący tego, jak lokalne instytucje są przystosowane do potrzeb rodziców z małymi dziećmi. Inicjatywa spotkała się z dużą przychylnością burmistrza, który zorganizował spotkanie na ten temat z pracownikami urzędu. Rodzice małych dzieci wzięli udział w warsztatach umiejętności wychowawczych.

Projekt „Akademia dla najmłodszych. P – jak plastyka, T – jak teatr, Z – jak zabawa”

Stowarzyszenie na rzecz Gminy Somianka „SOMA”, woj. mazowieckie

Projekt jest przykładem doskonałego wykorzystania zasobów gminnego ośrodka kultury. Duży, wyremontowany budynek pozwala na prowadzenie wielu zajęć dla dzieci. Ośrodek tętni życiem – rano bawią się maluchy, później starsze dzieci. Dzięki naszej dotacji Stowarzyszenie wprowadziło nowe zajęcia teatralne, plastyczne, muzyczne i zabawowe dla najmłodszych, wykłady dla rodziców oraz warsztaty przygotowujące do pracy z małymi dziećmi metodami pedagogiki zabawy.

O co chodzi w metodzie projektów badawczych?

Metoda projektów badawczych zakłada, że proces zdobywania wiedzy przez małe dzieci jest naturalny, spontaniczny i samodzielny. Poprzez podejście projektowe dzieci uczą się samodyscypliny, odpowiedzialności, współpracy w grupie, ale przede wszystkim logicznego myślenia i zdobywania wiedzy poprzez wyciąganie wniosków.

Podejście projektowe składa się z trzech etapów. Na początku pracy metodą projektów dzieci pod kierunkiem nauczyciela wybierają tematy z otaczającej ich rzeczywistości, które chciałyby zbadać. Dyskutują i wspólnie z nauczycielem planują działania. Formułują pytania badawcze i stawiają hipotezy. Następnie dzieci prowadzą różnorodne działania badawcze z zakresu matematyki, przyrody, językoznawstwa itp., aby lepiej poznać interesujące ich zagadnienie. W ostatnim etapie dzieci samodzielnie prezentują przed rodzicami i innymi osobami wyniki swoich badań i eksploracji.

PIASEK

Pewnego dnia przyniosłam do przedszkola piasek, który przywiozłam znad morza – opowiada Barbara Milewska, nauczycielka w Ośrodku Przedszkolnym w Sulewie.

I tak zaczęła się przygoda. Dzieci zainteresowały się piaskiem. Przesypywały, dotykały, bawiły się. Na dużej kartce nauczycielka zapisała wszystko, co dzieci wiedzą o piasku: że pochodzi znad morza, może leżeć na podwórku, że gdy się wyspie na dywan, trzeba go posprzątać, i że w piasku lubią się bawić dzieci. Zabawa dopiero się rozpoczynała. Dzieci oglądały go pod lupą, porównywały piasek suchy i mokry, twardy, ciężki, zimny. Lepiły babki i ważyły piasek. Okazało się, że jest wiele pytań: Skąd wziął się piasek w piaskownicy? Czy można piasek zafarbować? Czy ktoś zjada piasek? Duże zainteresowanie wzbudziła pobliska żwirownia. Dzieci zafascynowało, jakie maszyny pracują przy piasku? Postanowiły dowiedzieć się o tym więcej i do tego potrzebny był ekspert. Znalazł się właściwszy człowiek – kierownik kopalni odkrywkowej kruszywa, który zaprosił dzieci na wycieczkę. Zabraliśmy ze sobą potrzebne materiały: ołówki, podkładki, nalepki do zapisania informacji, kosz na eksponaty, dyktafon, woreczki foliowe

– opowiada pani Basia. Wreszcie można było zobaczyć maszyny w działaniu: koparki, ciężarówki, dźwigi, ładowarki. W swoim gabinecie kierownik zakładu pokazał prawdziwe cuda, na przykład satelitarne zdjęcie żwirowni! Adasia fascynowało – *ile jest piasku na żwirowni*. Okazało się, że to niewyobrażalna liczba milionów ton, a w ciągu roku wydobywa się około 150 tysięcy ton. Prawdziwą atrakcją była wielka waga, na którą wjeżdżają ciężarówki z piaskiem. Cała wycieczka – dzieci, rodzice, nauczycielki i kierownik żwirowni – wdrapała się na wagę. *1040 kilo! Ale dużo razem ważymy!* – cieszyła się Ania. W sali Ośrodka zorganizowaliśmy wystawkę zebranych w żwirowni okazów, próbek, kamieni, słoików z piaskiem. W opisywaniu eksponatów bardzo przydał się kuferek badacza z lupkami, miarkami i wagą. W czasie wspólnych prac Emilka zauważyła dwie puste butelki po oranżadzie i powiedziała, że *gdyby te butelki połączyć dziubkami, to robi się taki zegar*. I zaraz zmartwiła się: *Widziałam kiedyś taki zegar z piaskiem w bajce, ale nie wiem, jak się nazywa*. Nauczycielka opowiedziała dzieciom, jak kiedyś mierzono czas i jak działa klepsydra. Oczywiście dzieci chciały mieć swoje klepsydry, więc powstało kilka. Wszystkie poszukiwania zakończyła profesjonalna wystawa prac i zdjęć z projektu. *Dzieci w domu opowiadały o wszystkim, co działo się na zajęciach. To była dla nich prawdziwa frajda i dużo się nauczyły – mówi mama Emilki.*

Wysoka
jakość edukacji
małych dzieci

Akademia Komeńskiego

Zależy nam na promowaniu metod nauczania, które przygotowują dziecko do pełnego, przynoszącego satysfakcję, podmiotowego funkcjonowania w świecie. Realizacja takiej misji jest jednak możliwa tylko przy udziale mądrych, wspierających dorosłych – nauczycieli i rodziców. Aby zwiększać ich umiejętności wychowawcze powołaliśmy **Akademię Komeńskiego – Ośrodek Ustawicznej Edukacji Nauczycieli i Rodziców**. Akademia jest zarejestrowana w Kuratorium Oświaty w Warszawie (nr 95/NPDN/2003).

Szkolimy kadrę nauczycielską z założeniem, że proces nauczania dzieci powinien mieć formę dialogu pomiędzy nauczycielem a uczniami. Chcemy, aby obie strony miały wpływ na to, co dzieje się w procesie edukacyjnym. Kierujemy się w tym najlepszymi rozwiązaniami wypracowanymi w krajach europejskich. Pomagamy nauczycielom w kształtowaniu niezbędnych umiejętności, w rozwoju osobistym i dbaniu o własne potrzeby. Prowadzimy również szkolenia dla rodziców zwiększające ich umiejętności wspierania rozwoju dzieci.

W ramach Akademii Komeńskiego 27 trenerów – psychologów, pedagogów i metodyków wychowania przedszkolnego – prowadzi szkolenia dla nauczycieli, dyrektorów przedszkoli i szkół, rodziców oraz lokalnych władz edukacyjnych. Po ukończeniu każdego ze szkoleń uczestnicy otrzymują podręczniki lub materiały dydaktyczne oraz zaświadczenia o uczestnictwie w doskonaleniu zawodowym wystawiane przez Akademię Komeńskiego.

Nasza kadra trenerska stale podnosi swoje kwalifikacje i poddaje się superwizji. Działania Akademii Komeńskiego są regularnie oceniane przez zewnętrznych ewaluatorów. W 2008 roku rozpoczęliśmy ewaluację szkolenia „Metoda projektów badawczych”.

Akademia Komeńskiego, 2007/2008

W naszej ofercie znajduje się **19 szkoleń**. W roku 2007/2008 zaproponowaliśmy **5 nowych modułów szkoleniowych**.

Przeprowadziliśmy **200 szkoleń** dla **3579 nauczycieli edukacji elementarnej** i innych osób pracujących z dziećmi.

Zorganizowaliśmy **77 szkoleń** dla **837 rodziców małych dzieci**.

W ramach programu „Akademia Kobiet Aktywnych”, realizowanego przez Departament ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w MPiPS, przeprowadziliśmy **32 szkolenia** dla **512 kobiet z 16 województw**.

Nowości!

> „Angażowanie rodziców w edukację dzieci”

To warsztat dla rodziców i nauczycieli, który prezentuje metodę projektów badawczych. Warsztat przygotowuje do współpracy rodziców i nauczycieli w realizacji konkretnych tematów badawczych z dziećmi.

> „Animatorzy Grup Zabawowych”

To szkolenie przygotowujące instruktorów domów kultury, bibliotek i świetlic, nauczycieli oraz rodziców do prowadzenia zajęć rozwojowo-edukacyjnych dla małych dzieci.

> Oferta dla organizacji pozarządowych zainteresowanych profesjonalizacją swojej pracy

Na program składają się trzy dwudniowe szkolenia przygotowujące organizacje pozarządowe do promowania działań na rzecz wspierania rozwoju oraz upowszechniania dobrych rozwiązań edukacyjnych dla dzieci w wieku 3-10 lat:

„Nowoczesne formy pracy z małymi dziećmi”,

„Promowanie potrzeb edukacyjnych małych dzieci”,

„Planowanie i prowadzenie działań w środowiskach lokalnych”.

> Program szkoleniowy dla konsultantów lokalnych

Zadaniem konsultantów jest pomoc gminom wiejskim i organizacjom pozarządowym w wyszukiwaniu źródeł finansowania (w szczególności z funduszy unijnych) oraz w przygotowywaniu wniosków na projekty związane z wczesną edukacją. Kandydatom na konsultantów proponujemy udział w cyklu warsztatów:

„Specyfika dobrych programów edukacyjnych, których odbiorcami są małe dzieci. Przykłady

dobrych praktyk wraz ze źródłami ich finansowania”,
„Przygotowywanie lokalnej diagnozy potrzeb dotyczącej wspierania edukacji małych dzieci”,
„Planowanie projektów na rzecz wspierania edukacji małych dzieci. Dostępne źródła finansowania”.

➤ **Cykl spotkań dla rodziców**

W czasie czterech spotkań rodzice rozmawiają o potrzebach rozwojowych dzieci, zastanawiają się, jak wychować pewne siebie i samodzielne dziecko oraz jak wspierać jego umiejętności społeczne, ciekawość i kreatywność. Spotkania zwracają też uwagę na ważną rolę rodziców w korygowaniu niepożądanych zachowań dziecka i we wspólnym planowaniu wolnego czasu.

➤ **„Współpraca nauczycieli i rodziców na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych”**

To szkolenie dla nauczycieli przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów oraz rodziców. Efektem szkolenia jest wypracowanie systemu komunikacji pomiędzy nauczycielami różnych poziomów nauczania, pozwalającego na współpracę – także z rodzicami – i kontynuację działań nastawionych na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci.

W latach 2007 i 2008 największym zainteresowaniem cieszyły się szkolenia:

➤ **„Gdy nie ma przedszkola”**

To cykl szkoleń przygotowujących nauczycieli do pracy w Ośrodkach Przedszkolnych na wsiach. Praca z grupą różnowiekową, współpraca z rodzicami, rozbudzanie aspiracji edukacyjnych oraz kształtowanie indywidualnego podejścia pedagogicznego – to najważniejsze tematy szkoleń.

➤ **„Trzy kroki dziecka w przyszłość”**

To cykl trzech warsztatów skierowanych do nauczycieli przedszkolnych i klas I-III szkół podstawowych, rozwijających ich umiejętności wychowawcze. Warsztat **„Potrafię rozmawiać”** kształtuje umiejętności efektywnego porozumiewania się z dziećmi, warsztat **„Jestem twórczy”** uczy, jak wyzwalać potencjał twórczy dzieci, a warsztat **„Znam swoją wartość”** pokazuje, jak budować u dzieci poczucie własnej wartości.

➤ **„Metoda projektów badawczych”**

Projekty badawcze to nie tylko kolejna metoda prowadzenia zajęć, ale sposób umożliwiający dzieciom, dzięki ich własnej aktywności, poznawanie świata i odnajdywanie jego sensu. Praca metodą projektów badawczych dostarcza dzieciom wiele okazji do dyskusji, współpracy, podejmowania decyzji, wspólnych wysiłków, negocjowania, kompromisu, rozwijania myślenia oraz sprawdzania wyników własnych działań. Szkolenie dostarcza niezbędnej wiedzy oraz praktycznych umiejętności umożliwiających wykorzystanie projektów badawczych w pracy z dziećmi.

> **„Proces przejścia i adaptacji do szkoły”**

Co zrobić, żeby zapewnić dziecku łagodne przejście z przedszkola do szkoły? Na to pytanie pozwala odpowiedzieć szkolenie adresowane do nauczycieli edukacji elementarnej, nauczycieli przedszkoli i zainteresowanych rodziców. Zakłada stworzenie spójnego systemu umożliwiającego dziecku łagodne przejście progu szkolnego, zacieśnienie współpracy między placówkami oraz ujednolicenie programów dydaktycznych przedszkola, klasy „o” i klas I-III.

> **„Obserwacja i dokumentacja rozwoju dzieci”**

Obserwacja dzieci pozwala lepiej rozumieć ich zachowania i skuteczniej odpowiadać na ich potrzeby. Podczas szkolenia uczestnicy poznają różnorodne techniki obserwacji, dzięki którym uczą się interpretować zachowania dzieci. Zajęcia dostarczają również wiedzy o nowoczesnych sposobach dokumentacji rozwoju dziecka. Obserwacja i dokumentacja omawiana jest w związku z osiągnięciem konkretnych celów postawionych przez nauczyciela.

> **„Trudne zachowania dzieci i rozwiązywanie konfliktów – wczesna profilaktyka zachowań aspołecznych”**

To warsztat przeznaczony dla nauczycieli przedszkolnych i klas I-III szkół podstawowych. Jak powstają trudności w wychowaniu? Jak interweniować w sytuacji agresji? To pytania, na które warsztat pomaga znaleźć odpowiedź.

> **„Przedszkole na piątkę – standardy jakości pracy z dziećmi”**

Uczestnicy tego szkolenia dowiadują się, jak wprowadzić w przedszkolu podstawowe standardy dotyczące żywienia, snu i odpoczynku, higieny i korzystania z toalety, adaptacji nowych dzieci w przedszkolu i zaangażowania rodziców w życie placówki. W szkoleniu biorą udział wszyscy pracownicy przedszkola (personel pedagogiczny i administracyjny) oraz przedstawiciele rodziców.

> **„Współpraca nauczycieli i rodziców”**

To szkolenie polecane zarówno nauczycielom, jak i rodzicom, którym zależy na autentycznej współpracy we wspieraniu procesu wychowania i edukacji dzieci.

Seminaria dla gmin

> **„Gminna Strategia Edukacji”**

To czterodniowe szkolenie przeznaczone jest dla dyrektorów wszystkich przedszkoli i szkół podstawowych w gminie, urzędników oświatowych, radnych oraz zainteresowanych przedstawicieli lokalnej społeczności. Efektem jest wspólnie wypracowany projekt strategii zarządzania edukacją elementarną w gminie, który przyjmowany jest do realizacji uchwałą rady gminy.

Grupy Zabawowe

Grupy Zabawowe to doskonały sposób wspierania rozwoju najmłodszych dzieci. Szczególnie, kiedy dziecko jest za małe, by pójść do przedszkola, albo kiedy w okolicy nie ma takiej placówki. Systematyczne spotkania matek i dzieci pozwalają też kobietom rozwijać własne umiejętności organizacyjne i społeczne.

Zrealizowaliśmy dwa projekty („Grupy Zabawowe” i „Upowszechnianie Grup Zabawowych”), aby wspierać tworzenie i rozwój innych form edukacji niż przedszkole. Wyszkoliliśmy lokalnych konsultantów i animatorów, którzy inicjują powstawanie grup i prowadzą szkolenia dla rodziców małych dzieci. Projekt jest realizowaliśmy we współpracy z **5 organizacjami pozarządowymi i 1 gminą wiejską**.

Przygotowaliśmy **16 konsultantów** do prowadzenia Grup Zabawowych.

Przygotowaliśmy **20 trenerów** Akademii Komeńskiego do prowadzenia warsztatów dla animatorów Grup Zabawowych.

Powstało **13 Grup Zabawowych**: w Poznaniu, Kętrzynie, Sępólnie Krajeńskim, Jastkowie, Drogoszach, Osinach, Bałtowie i Tyblach.

Uczestniczy w nich **ponad 200 dzieci wraz z rodzicami**.

Co daje uczestnictwo w Grupie Zabawowej?

Mama Patryka z Drogosz:

Chętnie uczęszczam z synem do Grupy Zabawowej o nazwie „Tuptuś”. Mamą bardzo sympatyczną konsultantkę, która ma dużo pomysłów i proponuje wiele zabaw dla naszych pociech. Ulubioną zabawką Patryka jest maczanie rączek w farbках i robienie pieczątek. Wielką frajdę sprawia mu też przesypywanie guzików. Zauważyłam, że mój syn zaczął robić postępy, odkąd chodzimy na zajęcia. Chętniej dzieli się zabawkami, jest bardziej komunikatywny. Wcześniej zabierał swojemu starszemu bratu każdą zabawkę, a teraz ze spokojem oddaje, gdy ten go poprosi. Po zajęciach powtarzamy różne zabawy w domu.

Mama Marcelinki z Sępólna Krajeńskiego:

Grupy Zabawowe pomagają mojemu dziecku rozwijać zdolności manualne, córcia jest śmielsza, ma kontakt z innymi dziećmi, uczy się zabawy z mamą. Dzięki spotkaniom wyładowuje energię, która w niej drzemie. Marcelinka uczy się współpracy w grupie, potrafi dzielić się zabawkami z dziećmi, wyzybywa się w ten sposób egoizmu. Podoba mi się, że wszelkie gry i zabawy są edukacyjne i mają swój cel. Marcelka dzięki spotkaniom potrafi okazywać emocje, przytula, całuje dzieci, gdy jest szczęśliwa, a krzyczy, gdy coś nie idzie po jej myśli, uczy się bycia z dziećmi. Przychodząc z córką na zajęcia, mogę obserwować jej zachowanie, uczyć się, co mojemu dziecku sprawia radość i zadowolenie.

Monitoring wdrażania Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej

Gminy, które zrobiły pierwszy krok i stworzyły Gminne Strategie Edukacji Elementarnej, potrzebują dalszego wsparcia. Zakładaliśmy, że po przyjęciu Strategii przez Radę Gminy zespół pracujący nad programem weźmie na siebie pilnowanie wdrażania Strategii. Okazało się, że dla lokalnych społeczności jest to zadanie bardzo trudne. Z jednej strony brakuje im narzędzi do monitorowania wdrażania Strategii, z drugiej – nie do końca są przekonani, że obywatele mogą monitorować realizację przez gminę zaplanowanych działań i ich finansowania. Program „Monitoring wdrażania Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej” miał za zadanie pomóc gminom w ewaluacji i uaktualnianiu Strategii.

Zorganizowaliśmy dwa szkolenia, w czasie których przedstawiciele gmin Cekcyn, Głównicy, Głuchów, Jastków, Myszyńiec i Sępólno Krajeńskie pracowali nad własnymi planami monitoringu i udokumentowania ich rezultatów. Po opracowaniu przez poszczególne zespoły projektów monitorowania wdrażania Strategii na terenie swojej gminy uczestnicy otrzymali małe dotacje na przeprowadzenie monitoringu i przygotowanie raportu.

Powstało 5 raportów z monitoringów Gminnych Strategii Edukacji Elementarnej, które pozwoliły gminom na zweryfikowanie i uaktualnienie Strategii oraz przygotowanie lokalnych zespołów do planowania i przeprowadzania monitoringów.

Program jest realizowaliśmy we współpracy z Helsińską Fundacją Praw Człowieka.

Jakie korzyści dla siebie widzą uczestnicy programu?

Dokonałymiśmy analizy zapisów strategii i skonfrontowaliśmy je z rzeczywistością. Okazało się, że strategia nie jest dokumentem ostatecznym, skończonym, można ją modyfikować – i do tego właśnie służą wyniki monitoringu.
(zespół z Głównicy)

Nauczyliśmy się konstruować ankietę, powołaliśmy koordynatora i zobaczyliśmy, w jaki sposób działają Ośrodki Przedszkolne – bo dotąd tylko wiedzieliśmy, że są. Umiejętności wykorzystamy do badania pozostałych zapisów strategii, którą chcemy zmonitorować po roku działania.
(zespół z Sępólna Krajeńskiego)

Rodzice partnerami nauczycieli w procesie adaptacji szkolnej

Pierwszy dzień w szkole pozostaje w pamięci na długie lata, często na całe życie. Przekroczenie szkolnego progu to duża zmiana dla dziecka i równie wielkie wyzwanie dla jego rodziców i nauczycieli. Od tego, jak będzie przebiegać proces adaptowania się dziecka w środowisku szkolnym, w dużym stopniu zależą jego późniejsze osiągnięcia i motywacja do nauki. W tym przełomowym momencie szczególnie ważne jest wsparcie i zaangażowanie ze strony rodziców.

Wraz z organizacjami z Czech, Grecji, Polski, Słowacji i Irlandii Północnej dokonaliśmy analizy potrzeb związanych z przechodzeniem progu szkolnego w naszych krajach. Następnie zrealizowaliśmy program szkoleniowy przygotowujący rodziców i nauczycieli do działań ułatwiających dzieciom adaptację w szkole. Przeprowadziliśmy szkolenia w województwie mazowieckim. Odbyły się też seminaria międzynarodowe w Bratysławie (Słowacja) i Aeginie (Grecja) upowszechniające efekty programu.

Szkoleniami w województwie mazowieckim objęliśmy **48 osób** (rodziców i nauczycieli).

Rozesłaliśmy do **190 Ośrodków Przedszkolnych** w całej Polsce **2000 egzemplarzy poradnika dla rodziców** *Wszyscy gotowi?! Jak przygotować dziecko do szkoły?*

Dorośli pytają – dzieci odpowiadają. Co powiedziały nam dzieci o swoich pierwszych doświadczeniach szkolnych w różnych krajach Europy

Matěj (Czechy): *Myślałem, że już jestem duży, ale tak naprawdę to trząsnę się ze strachu.*

Ondřej (Czechy): *Siedziałem w kcie i płakałem, że rodzice oddali mnie do domu dla dzieci bez rodziców.*

Franek (Polska): *Trzeciego dnia tata zaniósł mnie do szkoły, bo nie chciałem iść na lekcje – bardzo mi to pomogło.*

Michał (Polska): *Boję się, bo nie wiem, jak tam jest, czy rodzice będą po mnie przychodzić po szkołę, czy będę musiał zastać w świetlicy?*

Ryan (Wlk. Brytania): *Chciałbym zostać w przedszkolu, tutaj mam za dużo nauki.*

Laura (Słowacja): *Chcę iść do szkoły, bo stoły i krzesła w przedszkolu są dla mnie za małe!*

Martin (Słowacja): *Kocham moją nauczycielkę, bo pierwszego dnia szkoły przyniosła nam słodycze.*

Angażowanie rodziców w edukację dzieci

Jak zaangażować rodziców w edukację dzieci? Uznaliśmy, że warto zaproponować konkretny model współpracy rodziców z nauczycielami z Ośrodków Przedszkolnych. Dlatego przeprowadziliśmy warsztaty dla nauczycieli i rodziców dotyczące metody projektów badawczych. Następny etap to współpraca dzieci i dorosłych przy realizacji konkretnych projektów badawczych. Efekty pracy dzieci i rodziców zostały zaprezentowane całej lokalnej społeczności.

W projekcie bierze udział **5 gmin** w województwie podlaskim: Korycin, Wąsosz, Radziłów, Narewka, Wasilków.

Przeprowadziliśmy **5 warsztatów** dotyczących metody projektów badawczych dla **117 osób**.

Wizyta w Ośrodku Przedszkolnym w Słuczu

Iwona Dowgier, pedagog i lokalny koordynator projektu, spotkała się z dziećmi z Ośrodków Przedszkolnych na Podlasiu, gdzie przeprowadzono zajęcia dodatkowe metodą projektów badawczych. Zrelacjonowała nam swoją wizytę w Słuczu (gmina Radziłów).

Pojechałam do Ośrodka Przedszkolnego w Słuczu, w gminie Radziłów. Nauczycielka Alicja Tuzinowska zrealizowała z dziećmi w ramach odbytego szkolenia projekt „Zapusty”. Dowiedziałam się, że temat powstał „z tradycji”, tzn. cała szkoła i starsze rodzeństwo dzieci przygotowywały się do corocznych zapustów, z których Radziłów słynie. Dzieci z Ośrodka również nie wyobrażały sobie, że nie wezmą udziału w tych przygotowaniach. Dowiedziały się wszystkiego na ten temat, poznały tradycje, stroje, piosenki. Do Ośrodka przyszła Pani Danusia, która robi najpiękniejsze kwiaty z bibuły. Pokazała dzieciom, jak się je robi, nauczyła piosenek. Dzieci chłonęły wiedzę i z zapałem przygotowywały się do głównej uroczystości, na której wystąpiły.

Nasze działania w Warszawie

W 2008 roku we współpracy z Domem Małego Dziecka i Stowarzyszeniem „Mierz Wysoko” prowadziliśmy na terenie dzielnicy Śródmieście i Praga Północ dwa projekty: **„Ośrodek Przedszkolny – wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci poprzez alternatywne formy wychowania przedszkolnego”** oraz **„Rodzinny Klub Edukacyjny”**.

Projekty miały charakter edukacyjny i były przeznaczone dla dzieci w wieku 3-5 lat oraz ich rodziców. Dzieci uczestniczyły w systematycznych zajęciach przedszkolnych, które przygotowywały je do startu szkolnego oraz w zajęciach świetlicowych rozwijających ich kreatywność i umiejętności społeczne. Rodzice mogli skorzystać z konsultacji z psychologiem, który pomagał w rozwiązywaniu różnych problemów wychowawczych i rodzinnych.

Na zakończenie projektów w grudniu 2008 roku zorganizowaliśmy konferencję **„Mali Warszawiacy – stymulowanie rozwoju i równe szanse edukacyjne”**, w której uczestniczyło **blisko 100 nauczycielek, dyrektorek przedszkoli i przedstawicieli organizacji pozarządowych**.

Jak Kuba nauczył się rozpoznawać kolory

Kuba (3,5 lat) na pytanie o kolor, zawsze z pełnym przekonaniem odpowiadał: *żółty*. I tak trawa była żółta, niebo też, i nawet czerwone auto było żółte. Nauczycielka uczyła Kubę rozróżniać kolory przede wszystkim poprzez zabawy z chustą *KLANZY*. Pewnego dnia Kuba przez dłuższy czas przyglądał się koralom nauczycielki. Podszedł do niej i powiedział: *Ciociu, ale masz ładne koraliki*. Na co nauczycielka zapytała: *A jakiego one są koloru Kubusiu?* Kuba zaś, ku wielkiej radości wszystkich, odpowiedział zgodnie z rzeczywistością: *Niebieskie*.

(Kuba uczestniczył w zajęciach Ośrodka Przedszkolnego)

Projekty badawcze w przedszkolach warszawskich

Dzieci to mali badacze świata. Mają wrodzoną ciekawość i skłonność do eksperymentowania. Uczą się poprzez działanie – obserwują, wypróbowują, doświadczają. Przyswajają wiedzę wtedy, gdy są zaangażowane i gdy temat je ciekawi. Poznają świat na zasadzie prób i błędów. Te naturalne skłonności dzieci mogą w pełni zaistnieć przy wykorzystaniu **metody projektów badawczych** w edukacji elementarnej.

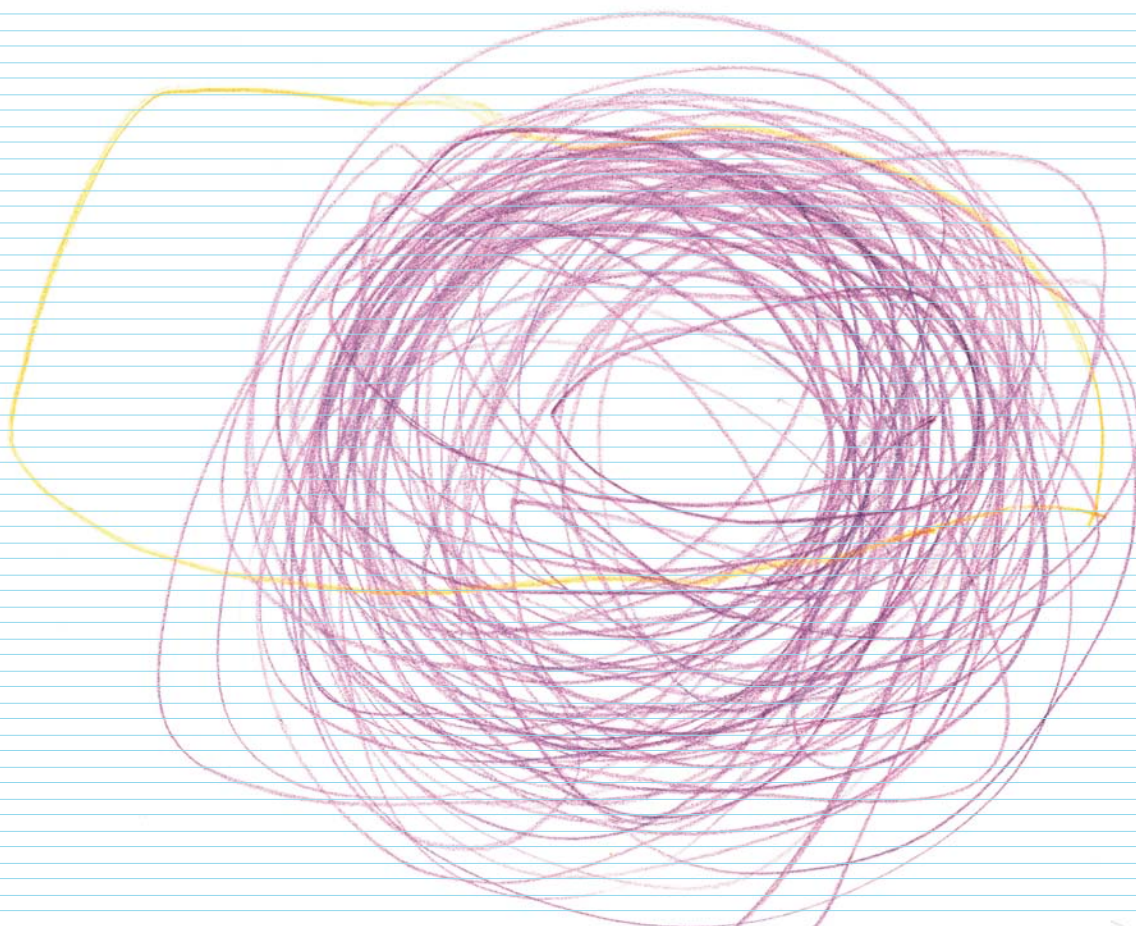
We wszystkich przedszkolach, które wzięły udział w projekcie, przeszkoliliśmy 2 lub 3 osoby, aby nauczyły się obserwować i dokumentować rozwój dzieci, pracować metodą projektów badawczych. Następnie uczestnicy szkoleń przeprowadzili projekty w ramach zajęć dodatkowych ze swoimi dziećmi w grupie. Łącznie w **13 przedszkolach** warszawskich **509 dzieci** wzięło udział w realizacji **29 projektów badawczych** w ramach zajęć dodatkowych.

Strategia społeczna Warszawy

Uczestniczyliśmy w przygotowywaniu Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2020.

PIŁKI

RADZIŁÓW

Kiedy na zajęcia Ośrodka przedszkolnego w Radziłowie Adaś przyniósł piłkę do baseballa powstało prawdziwe poruszenie: Czy to naprawdę jest piłka? Przecież nie jest okrągła – dziwiły się dzieci.

I tak rozpoczął się projekt „**Piłki**”, który zawładnął Radziłowem na kilka tygodni. Dzieci opowiadały o swoich doświadczeniach z piłkami i przenosiły je na rysunki. Sebastian narysował siebie z wielką żółtą piłką przypominającą słońce. Mam w domu aż dziewięć piłek i w ogóle miałem dużo przygód z piłkami. A raz z mamą nawet zrobiliśmy piłkę z papieru! – opowiadał. Były też myśli wręcz poetyckie: 4-letni Szymon stwierdził, że piłka jest jak balon. Hasło „piłka” przyniosło Gabrysi wspomnienia znad morza, kiedy na plaży bawiła się piłką w kropki. Okazało się, że tata Julki gra w piłkę nożną, a Justyna lubi rzucać piłką w stodołę. Jednym słowem temat chwycił.

130g

100g

2g

1kg

450g

120g

Rodzice też zostali zaproszeni do pomocy. Z domów dzieci przyniosły do wielkiej skrzynki różne piłki. Kolekcja rosta. Przyszedł czas na pytania. *Jak wygląda piłka? Jak można się bawić piłką? Jakie są rodzaje piłek?* Sporo emocji wzbudziło pytanie jednego z dzieci – *Co jest w środku piłki?* Hipotez było kilka: powietrze, mleko, piasek, wata, gazeta. Nie było wyboru – dylematy musiał rozstrzygnąć ekspert, czyli nauczyciel KF-u ze szkoły podstawowej w Radziłowie. Pozwolił dzieciom odkryć tajemniczy magazyn, gdzie można było znaleźć najróżniejsze piłki... Rozwiązała się też zagadka, co jest w środku piłki. Pan nauczyciel nadmuchał piłkę pompką i wszystko wydało się jaśniejsze. Na samych piłkach się nie skończyło. Okazało się, że są różne nowe gry z piłkami, których dzieci nie znały: golf, hokej na trawie, tenis stołowy, piłka ręczna, a nawet krykiet. Różnorodność piłek zachęciła do ich mierzenia, ważenia – często wywołując zdumienie: *Piłka do nogi jest większa od palantówki, ale waży mniej!* Były zabawy z piłkami, strzelanie goli, obserwacje jak zachowują się piłki, a nawet refleksja nad znaczeniem kulistości. Stąd zaś już krok do odkrycia Tomka – **Ziemia jest jak piłka!**

CO ZROBILIŚMY W 2007/2008 ROKU?

Promocja
edukacji
małych dzieci

Obywatel Dziecko

Czy dziecko może być pełnoprawnym obywatelem demokratycznego państwa? Czy może podejmować samodzielne decyzje, zaznaczać swoją obecność w lokalnym społeczeństwie, mieć prawo głosu w ważnych dla niego sprawach, otwarcie mówić o swoich potrzebach? Wierzymy, że tak!

Stworzyliśmy program „Obywatel Dziecko”, by zachęcić władze lokalne, osoby pracujące z dziećmi oraz rodziców małych dzieci do uważnego słuchania dzieci i traktowania ich jako pełnoprawnych obywateli, którzy współtworzą lokalną społeczność.

W programie „Obywatel Dziecko” zakładamy, że już od urodzenia należy traktować dzieci jako aktywnych członków rodziny, społeczności lokalnej i całego społeczeństwa. Nawiązaliśmy współpracę z **5 organizacjami pozarządowymi**: Fundacją „Sto Pociągów” z Warszawy, Oddziałem Gminnym TPD w Ciekocinie, Stowarzyszenie Integracyjne „Klub Otwartych Serce” z Wieruszowa, Stowarzyszeniem na rzecz Rozwoju i Integracji Środowiska Lokalnego „Z Edukacją w Przyszłość” z Korzecznika, Stowarzyszeniem Oświatowo-Edukacyjno-Wychowawczym „SOWA” z Głuchowa.

Program jest objęty patronatem Rzecznika Praw Dziecka.

W 2008 roku zorganizowaliśmy międzynarodowe seminarium, poświęcone europejskim doświadczeniom i dobrym praktykom z zakresu podmiotowego traktowania dzieci oraz włączania dzieci w życie społeczne od najmłodszych lat. Goście zagraniczni z Holandii, Włoch i Węgier zaprezentowali dobre praktyki, jakie zostały wdrożone w ich krajach. W seminarium wzięło udział **65 przedstawicieli organizacji pozarządowych, władz samorządowych oraz oświaty**.

Refleksje po Seminarium Międzynarodowym

Seminarium międzynarodowe zostało bardzo dobrze przyjęte przez uczestników. Oto niektóre opinie, które przysłali nam po zakończeniu:

Bardzo ciekawa spotkanie – dostarczyło mi dużo ciekawych informacji w przededniu opracowywania strategii oświatowej w mojej gminie. Wykorzystałam wiele informacji z konferencji na spotkaniach w urzędzie gminy. Wystąpienia zwróciły moją uwagę na stosunek do własnych dzieci (jestem matką trójki). Nauczyłam się słuchać i szanować prośby i marzenia małych obywateli, nawet jeżeli rozbiegają się z moimi.

Bardzo dziękuję za możliwość uczestniczenia w seminarium „Obywatel dziecko”. Uważam, że jego tematyka jest bardzo ważna, gdyż w Polsce zbyt mało mówi się o prawach dziecka, a jeśli już – to często są one mylnie interpretowane. Dziękuję również za otrzymane materiały, zwłaszcza za przetłumaczony tekst General Comment No. 7 do Convention on the Rights of the Child (dotychczas nie spotkałam się z tym opracowaniem).

Partnerstwo na rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci

Działania na rzecz rozwoju i edukacji małych dzieci wymagają współpracy wielu osób i instytucji. Dlatego zainicjowaliśmy powołanie PREMD – Partnerstwa na rzecz Rozwoju i Edukacji Małych Dzieci. Partnerstwo to ruch społeczny, którego celem jest nagłaśnianie, promowanie i działania rzecznicze zmierzające do upowszechnienia różnorodnych form wspierania rozwoju i edukacji dla małych dzieci.

Partnerstwo zrzesza **42 organizacje pozarządowe z całej Polski.**

PREMD przygotowuje analizy dotyczące sytuacji małych dzieci, opiniuje dokumenty dotyczące edukacji małych dzieci, organizuje warsztaty dla swoich członków, między innymi z zakresu zdobywania środków finansowych i lepszego zarządzania organizacjami.

Zachęcamy organizacje pozarządowe do przyłączenia się do naszych działań – szczegółowe informacje na stronie **www.dladzieci.org.pl**.

Forum Edukacyjne „Razem dla Dzieci”

Forum Edukacyjne „Razem dla dzieci” jest jednym z elementów programu „Dla Dzieci”, który Fundacja Komerńskiego prowadzi wspólnie z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności. Forum jest okazją do zapoznania się z ofertą i doświadczeniami organizacji pozarządowych działających na rzecz edukacji i rozwoju małych dzieci.

Uczestnikami Forum były osoby, którym bliska jest wczesna edukacja: przedstawiciele organizacji pozarządowych, nauczyciele, pracownicy świetlic i bibliotek, rodzice i reprezentanci władz gminnych zainteresowani wprowadzaniem na swoim terenie nowoczesnych programów edukacyjnych. Każdego roku Forum towarzyszy kiermasz publikacji i zabawek edukacyjnych.

Forum Edukacyjne za każdym razem cieszyło się ogromnym powodzeniem. Uczestnicy docenili możliwość wyboru tematyki warsztatów spośród bogatej oferty.

Podczas Forum Edukacyjnego w 2007 i 2008 roku łącznie odbyło się **61 warsztatów**, w których uczestniczyło **ponad 1000 osób**.

Działania międzynarodowe

Wizyta ekspertów w zakresie wczesnej edukacji (Warszawa, wrzesień 2007)

Gościliśmy Annette Hautum, Mathiasa Urbana z Niemiec oraz Heino Schonfelda z Irlandii. Eksperci zapoznali się z działaniami Fundacji i odwiedzili nasze Ośrodki Przedszkolne. Na spotkaniu z przedstawicielami Fundacji, trenerami Akademii Komeńskiego i doradcami metodycznymi zajmującymi się wczesną edukacją, eksperci przedstawili różne podejścia do wypracowywania standardów jakości w edukacji małych dzieci.

W ramach programu „**Strategie edukacyjne w Kazachstanie**” wspieramy wypracowywanie lokalnych strategii edukacji elementarnej w **4 gminach** Regionu Almatyńskiego oraz przygotowujemy grupę trenerów, którzy będą upowszechniać strategie w Kazachstanie. We wrześniu 2008 roku odbyło się pierwsze spotkanie partnerów i realizatorów programu w Almaty. Działania będą kontynuowane w 2009 roku. Program realizujemy w partnerstwie z International Step by Step Association oraz Community Foundation „Step by Step” w Kazachstanie.

Jesteśmy partnerem w projekcie **Youth Protection Roundtable** (Okrągły Stół do Spraw Ochrony Dzieci i Młodzieży), realizowanym w ramach programu Komisji Europejskiej Safer Internet Plan (Plan Bezpieczniejszego Internetu). W gronie eksperckim wspólnie przygotowujemy wytyczne dla operatorów telefonów komórkowych, dostawców internetu, administratorów portali społecznościowych, a także najmłodszych użytkowników internetu, ich rodziców i nauczycieli. Efektem projektu ma być stworzenie szczegółowego katalogu niebezpieczeństw zagrażających dzieciom i młodzieży w Internecie i środków zapobiegania tym zagrożeniom oraz wypracowanie zasad bezpieczeństwa stosowanych i upowszechnianych przez partnerów projektu. Więcej informacji na stronie: www.yprt.eu.

Podczas **konferencji zorganizowanej wspólnie przez EECERA** (European Early Childhood Education Research Association) i **ISSA** (International Step by Step Association) Fundacja Komeńskiego przedstawiła 3 prezentacje przybliżające nasze działania na terenach wiejskich (przełom sierpnia i września 2007).

Na zaproszenie polskiego biura programu Grundvig uczestniczyliśmy w konferencji **„Grundvig towards Lisbon – Grundvig 2 Learning Partnership Conference”** w Lizbonie (wrzesień 2007).

Wzięliśmy udział w konferencji **European Conference DECET Network: Foundations for Equal Opportunities for All in Early Childhood Care and Education – Respect for Diversity and Social Change**, która odbyła się w Brukseli (październik 2007).

Na zaproszenie Fondazione G. Bordolini wzięliśmy udział w seminarium **„Study on Poverty and Social Exclusion in Rural Areas”** poświęconym dyskusji nad raportem przygotowanym przez kraje UE na zlecenie Komisji Europejskiej. W rozdziale raportu poświęconym przykładom dobrych praktyk znajduje się omówienie naszego programu „Gdy nie ma przedszkola” (listopad 2007).

Deepa Grover z departamentu **Early Childhood Development UNICEF** zainteresowała się naszym poradnikiem *Dobry Start. Jak wprowadzać alternatywne formy edukacji przedszkolnej*. Na jej zlecenie przygotowaliśmy angielską wersję poradnika, który ma pomagać w upowszechnianiu edukacji przedszkolnej na Bałkanach i w Azji Centralnej.

Uczestniczyliśmy w Budapeszcie w spotkaniu oddziałów regionalnych **UNICEF** z Europy Środkowej i Azji Centralnej oraz dorocznej konferencji **International Step by Step Association (ISSA)** (październik 2008).

Wzięliśmy udział w seminarium **„EARLY MATTERS: European symposium on improving Early Childhood Education and Care”** zorganizowanym przez Departament Generalny do Spraw Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej (październik 2008).

Przedstawiciel Fundacji reprezentował nas podczas konferencji zorganizowanej przez **Association for New Education** w Berlinie. Konferencja była poświęcona edukacji dla demokracji najmłodszych obywateli (październik 2008).

Uczestniczyliśmy w konferencji **„Children and Art”** w Glasgow, zorganizowanej przez „Children In Scotland”. Podczas konferencji zaprezentowano programy, pomysły inicjatywy dotyczące małych dzieci i sztuki przede wszystkim z Europy (grudzień 2008).

Raporty

Raport o Kapitale intelektualnym Polski został przygotowany przez Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP oraz ekspertów zewnętrznych. Przedstawiciele Fundacji Komeńskiego byli zaangażowani w prace związane z rozdziałem „Dziecko”. Przygotowaliśmy również wstępną koncepcję projektu pilotażowego dotyczącego poprawy sytuacji rozwojowo-edukacyjnej najmłodszych dzieci mieszkających na terenach wiejskich.

Publikacje

➤ „Dzieci w Europie” („Children in Europe”)

Fundacja Komeńskiego została włączona do europejskiej sieci wydawniczej publikującej półrocznik „Dzieci w Europie” („Children in Europe”). Jest to magazyn przeznaczony dla wszystkich, którzy pracują z małymi dziećmi i interesują się problemami związanymi z ich edukacją. Magazyn jest wydawany równolegle w 15 krajach. W kwietniu 2008 roku wydaliśmy pierwszy polski numer „Dzieci w Europie” – „Integracja Społeczna”; we wrześniu ukazał się numer drugi – „Dziecko i Sztuka”.

➤ **Grupy Zabawowe dla małych dzieci i rodziców – poradnik dla gmin i organizacji pozarządowych**

W latach 2006–2007 przeprowadziliśmy pierwszy – pilotażowy – etap projektu „Grupy Zabawowe – wspieranie edukacji małych dzieci przez gminy i organizacje pozarządowe”. Jego celem jest wprowadzenie w Polsce nowej formy edukacyjnej pomagającej matkom małych dzieci w rozwoju własnym oraz stymulowaniu rozwoju ich dzieci. Powstało 11 Grup Zabawowych, które zostały bardzo dobrze przyjęte przez rodziców i środowisko lokalne. Nasza publikacja, oparta na doświadczeniach wyniesionych z pilotażu, pokazuje – krok po kroku – jak można zorganizować i prowadzić Grupę Zabawową.

➤ **Wszyscy gotowi? Jak przygotować dziecko do szkoły?**

To przewodnik, który powstał z myślą o rodzicach i ich dzieciach. W kolejnych rozdziałach podpowiadamy, jak przetrwać pierwsze dni w szkole i jak się do nich przygotować. Nasza wiedza na temat adaptacji szkolnej oparta jest na wypowiedziach ekspertów: psychologów pracujących z dziećmi, rodziców, nauczycieli, a przede wszystkim – samych dzieci.

➤ **Dobry Start. Jak wprowadzać alternatywne formy edukacji przedszkolnej**

W poradniku chcemy podzielić się doświadczeniami wyniesionymi z realizacji programów „Gdy nie ma przedszkola” i „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start” oraz programów realizowanych wspólnie z partnerami przez ostatnie cztery lata. W 77 gminach wspieraliśmy władze lokalne w założeniu 355 Ośrodków Przedszkolnych. Towarzyszyliśmy rodzicom i władzom lokalnym we wdrażaniu programów, wspólnie pokonywaliśmy trudności i cieszyliśmy się z sukcesów. Teraz, opisując nasze doświadczenia, chcemy pomóc Państwu w realizacji podobnych przedsięwzięć na Waszym terenie.

➤ **Idziemy do szkoły**

Broszura powstała na podstawie doświadczeń zabranych w trakcie realizacji międzynarodowego projektu „Rodzice partnerami nauczycieli w procesie adaptacji szkolnej”, finansowanego z programu „Uczenie się przez całe życie” – Projekty Partnerskie Grundtviga

➤ **Chcę się bawić. Praktyczne propozycje zabaw dla małych dzieci**

W książeczce znajdują się przykłady ciekawych i absorbujących zajęć dla najmłodszych oraz praktyczne rady dotyczące wspólnej zabawy w domu. Autorzy traktują zabawę przede wszystkim jako źródło przyjemności, ale omawiają też jej funkcje edukacyjno-rozwojowe i podkreślają ważną rolę rodziców. Propozycje zabaw są proste i tanie, można je zorganizować w domu.

Nagrody

Tytuł „Najlepsza inwestycja w człowieka”

W lipcu 2007 roku nasz projekt „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start” otrzymał tytuł „Najlepsza inwestycja w człowieka” w ramach konkursu „Dobre praktyki EFS”.

Nagroda Pro Publico Bono

W listopadzie 2007 roku Fundacja Komeńskiego otrzymała pierwszą nagrodę w kategorii EDUKACJA w konkursie Pro Publico Bono na Najlepsze Dzieło Obywatelskie za program „Gdy nie ma przedszkola” – program upowszechniający edukację przedszkolną na terenach wiejskich.

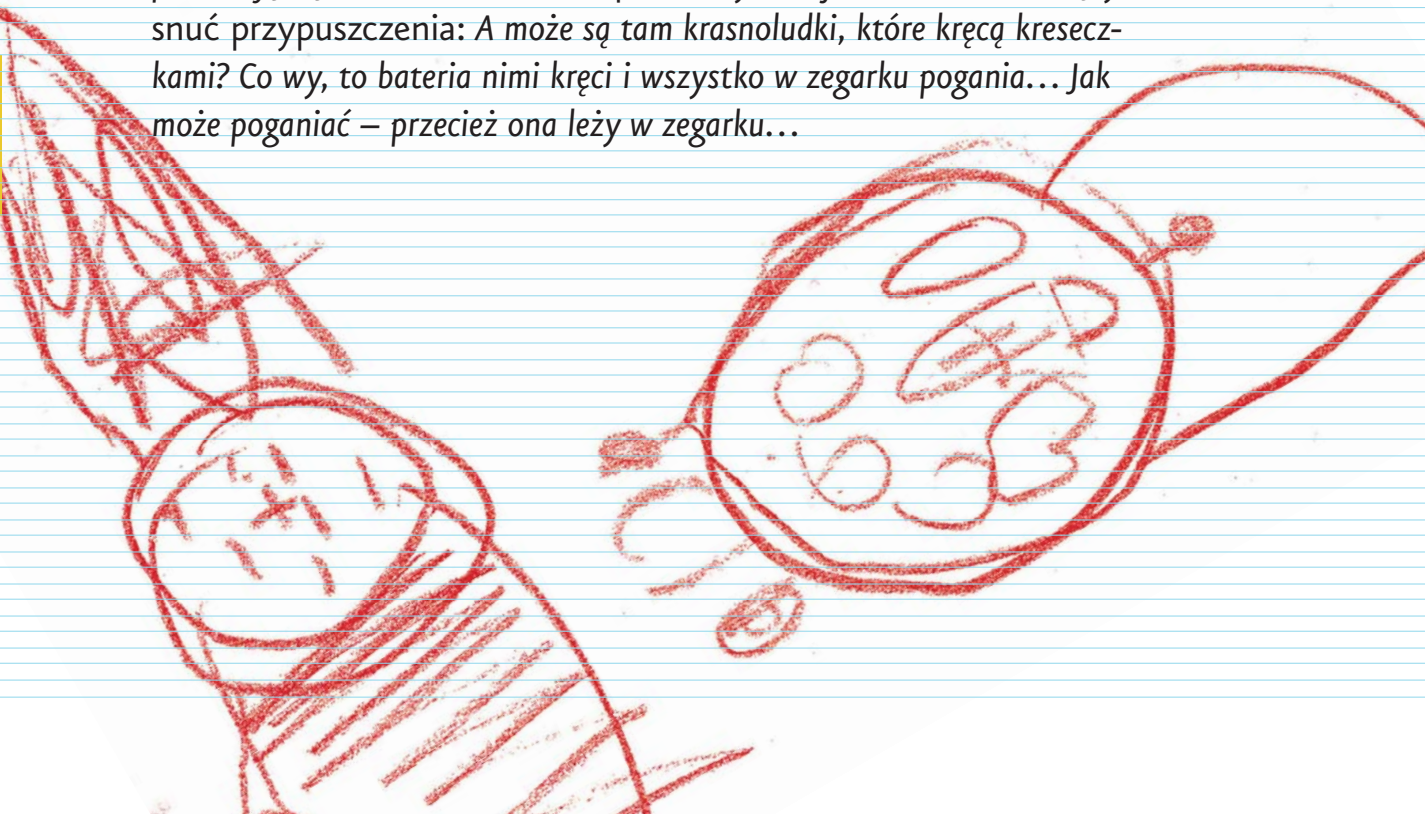
Film

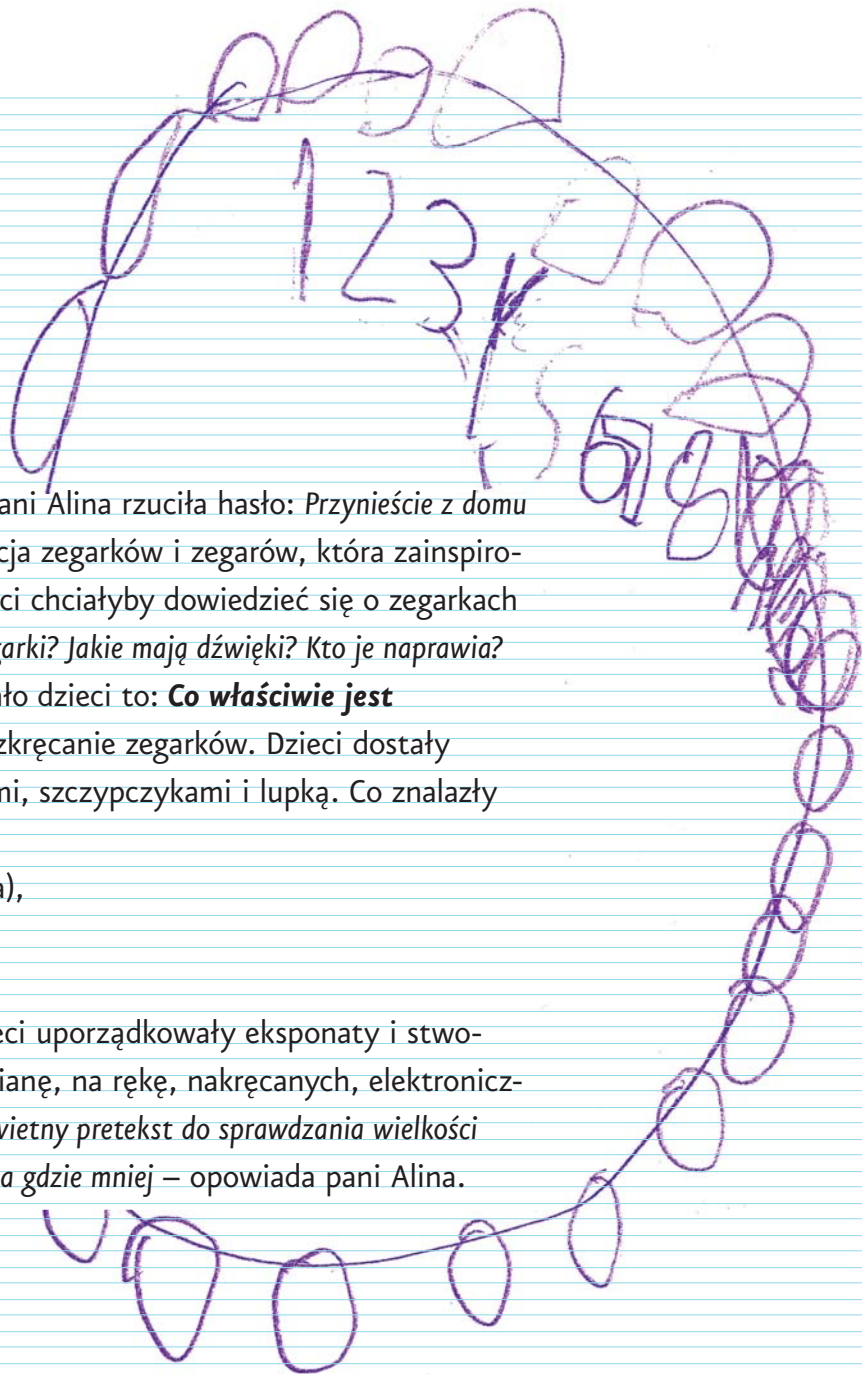
Wyprodukowaliśmy film dokumentalny „Ananas nie chce spać”. Film przedstawia filozofię Fundacji Komeńskiego i nasze rozumienie najważniejszych kamieni milowych w rozwoju dziecka, czyli: pewności siebie, umiejętności społecznych, samodzielności, wytrwałości i kreatywności.

ZEGARY I ZEGARKI

STUDZIANKI

Wszystko zaczęło się od pytania 3,5-letniego Mateusza, który podczas zabawy guzikami spojrzał na zegar ścienny i zapytał: *Jak poruszają się te kresczki?* Dzieci porzuciły swoje zabawki i zaczęły snuć przypuszczenia: *A może są tam krasnoludki, które kręcą kresczkami? Co wy, to bateria nimi kręci i wszystko w zegarku poganiam...* Jak może poganiam – przecież ona leży w zegarku...

Sprawy nie można było zignorować. Pani Alina rzuciła hasło: *Przynieście z domu zegarki*. I tak zaczęła powstawać kolekcja zegarków i zegarów, która zainspirowała cały projekt. Okazało się, że dzieci chciałyby dowiedzieć się o zegarkach naprawdę dużo. Pytały: *Jak działają zegarki? Jakie mają dźwięki? Kto je naprawia?* Ale pytanie, które najbardziej nurtowało dzieci to: **Co właściwie jest w środku zegarka?** Zaczęło się więc rozkręcanie zegarków. Dzieci dostały narzędzia. Posługiwały się śrubokrętami, szczypcami i lupką. Co znalazły w środku? Zobaczyły:

- cykanki, cykadełka, cykaczki (czyli koła),
- trampolinę (czyli sprężynę),
- kółkowy kartonik (czyli cyferblat).

Tymczasem kolekcja się rozwijała. Dzieci uporządkowały eksponaty i stworzyły zbiory: budzików, zegarów na ścianę, na rękę, nakręcanych, elektronicznych, męskich, dzieciennych... To był świetny pretekst do sprawdzania wielkości zbiorów, porównywania, gdzie jest więcej, a gdzie mniej – opowiada pani Alina.

Zegarki były mierzone i ważone. Dokonano ważnych odkryć, na przykład że stary budzik ważył więcej od dużego stojącego zegara. Ola była pod dużym wrażeniem: *Oho – zawołała – nie wszystko to, co jest największe, jest najcięższe!* W końcu przyszedł czas na wyprawę do miasta i wizytę w zakładzie zegarmistrza. *Ale trudną pracę ma ten zegarmistrz – zdumiał się Alek.* Dzieci szkicowały zegarki, naśladowały ich dźwięki, budowały własne, poznały nowe słowa. W naturalny sposób przeszły do pojęć związanych z czasem: dziś, jutro, pojutrze, wcześniej. Próbowaly wyjaśnić powiedzenie „czas to pieniądz”. Zaintrygowały je dzień i noc, pory roku. Zafrapowały sposoby odmierzania czasu w przeszłości. Pytały dziadków, rodziców: *Po co są zegary?* Temat czasu okazał się bardzo inspirujący i w zasadzie niewyczerpany. Doprowadził dzieci do ważnych pytań: *Kim byłem kiedyś? Kim będę w przyszłości?* Na koniec dzieci zrobiły wielkie zegarowe ciasto i opowiedziały rodzicom, co udało się im odkryć.

Pasja pozostała. Michał ostatnio rozkręcił kolejny zegarek, babci tłumaczył: *Zobacz tu jest kółko zębate, tu śrubka i sprężyna. Widzisz, jaki się ze mnie zrobił zegarmistrz!*

Sprawozdanie finansowe 2007 i 2008

Bilans za okres od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2007 r.

		Stan na 31.12.2006	Stan na 31.12.2007
AKTYWA			
A	Aktywa trwałe	11 152,68	12 425,74
I	Wartości niematerialne i prawne	0,00	0,00
II	Rzeczowe aktywa trwałe	11 152,68	12 425,74
III	Należności długoterminowe	0,00	0,00
IV	Inwestycje długoterminowe	0,00	0,00
V	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	0,00	0,00
B	Aktywa obrotowe	1 263 481,9	1 767 693,88
I	Zapasy rzeczowych aktywów obrotowych	170 259,32	141 562,48
II	Należności krótkoterminowe	5 742,98	17 817,62
III	Inwestycje krótkoterminowe	1 087 479,65	1 608 313,78
1	Środki pieniężne	1 087 479,65	1 608 313,78
2	Pozostałe aktywa finansowe	0,00	0,00
C	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	4 895,80	1 715,54
	SUMA AKTYWÓW	1 279 530,43	1 781 835,16
PASYWA			
A	Fundusze własne	1 205 219,48	1 754 708,03
I	Fundusz statutowy	1 000,00	1 000,00
II	Fundusz z aktualizacji wyceny	0,00	0,00
III	Wynik finansowy netto	1 204 219,48	1 753 708,03
1	Nadwyżka przychodów nad kosztami (wielkość dodatnia)	1 204 219,48	1 753 708,03
2	Nadwyżka kosztów nad przychodami (wielkość ujemna)	0,00	0,00
B	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	74 310,95	27 127,13
I	Zobowiązania długoterminowe z tytułu kredytów i pożyczek	0,00	0,00
II	Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne	74 310,95	23 124,33
1	Kredyty i pożyczki	0,00	0,00
2	Inne zobowiązania	74 310,95	23 124,33
3	Fundusze specjalne	0,00	0,00
III	Rezerwy na zobowiązania	0,00	0,00
IV	Rozliczenia międzyokresowe	0,00	4 002,80
1	Rozliczenia międzyokresowe przychodów	0,00	0,00
2	Inne rozliczenia międzyokresowe	0,00	4 002,80
	SUMA PASYWÓW	1 279 530,43	1 781 835,16

Rachunek wyników za okres od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2007 r.

	Stan na 31.12.2006	Stan na 31.12.2007
A Przychody z działalności statutowej	5 302 920,25	5 412 640,47
I Składki brutto określone statutem	0,00	0,00
II Inne przychody określone statutem	5 302 920,25	5 412 640,47
B Koszty realizacji zadań statutowych	3 749 786,21	3 338 805,44
C Wynik finansowy na działalności statutowej (A-B)	1 553 134,04	2 073 835,03
D Koszty administracyjne	356 123,41	299 490,94
1 Zużycie materiałów i energii	13 618,88	10 869,38
2 Usługi obce	103 377,62	109 186,04
3 Podatki i opłaty	554,18	639,00
4 Wynagrodzenia i świadczenia dla pracowników	224 845,74	163 417,07
5 Amortyzacja	9 012,60	5 074,60
6 Pozostałe	4 714,39	10 304,85
E Pozostałe przychody (niewymienione w poz. A i G)	524,17	1,14
F Pozostałe koszty (niewymienione w poz. B, D i H)	5,02	146,86
G Przychody finansowe	17 701,99	21 471,54
H Koszty finansowe	11 012,29	41 961,88
I Wynik finansowy brutto na całokształcie działalności		
(C-D + E-F + G-H)	1 204 219,48	1 753 708,03
J Zyski i straty nadzwyczajne	0,00	0,00
I Zyski nadzwyczajne – wielkość dodatnia	0,00	0,00
II Straty nadzwyczajne – wielkość ujemna	0,00	0,00
K Wynik finansowy ogółem (I + J)	1 204 219,48	1 753 708,03
I Różnica zwiększająca koszty roku następnego (wielkość ujemna)	0,00	0,00
II Różnica zwiększająca przychody roku następnego (wielkość dodatnia)	1 204 219,48	1 753 708,03

Fundacja działa pod nazwą Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego.
Siedziba Fundacji znajduje się w Warszawie, na ul. Flory 1 lok. 8.

1 Celem działalności Fundacji jest:

- Promowanie i wspieranie wszelkich działań zmierzających do:
- podejmowania, promowania i wspierania działań podnoszących jakość edukacji i wychowania,
 - tworzenie możliwie najlepszych warunków opieki i rozwoju dla dzieci, we współpracy z rodzicami, nauczycielami, władzami lokalnymi, instytucjami odpowiedzialnymi za opiekę, wychowanie i edukację oraz organizacjami pozarządowymi,
 - działalność w zakresie edukacji,
 - działalność w zakresie oświaty i wychowania.

Fundacja zarejestrowana jest w Krajowym Rejestrze Sądowym w Rejestrze Stowarzyszeń i Fundacji pod numerem 0000166381.

Fundacja Komeńskiego posiada status organizacji pożytku publicznego.

Fundacja nie prowadzi działalności gospodarczej.

2 Podstawy prawne

Zasady rachunkowości przyjęte przy sporządzaniu sprawozdania finansowego na dzień 31 grudnia 2006 r. są zgodne z ustawą o rachunkowości z 29 września 1994 r. oraz z rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 15 listopada 2001 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości dla niektórych jednostek niebędących spółkami handlowymi i nieprowadzących działalności gospodarczej.

3 Rzeczowy majątek trwały

Środki trwałe o wartości nieprzekraczającej 3500 zł w cenie nabycia są amortyzowane w 100% w miesiącu przejęcia do użytkowania. Amortyzacja jest dokonywana metodą liniową.

4 Przychody i koszty

Do przychodów zaliczane są otrzymane środki pieniężne i inne aktywa finansowe ze źródeł określonych odrębnymi przepisami prawa, w tym dotacje i subwencje na realizację zadań statutowych, otrzymane składniki majątkowe, a także kwoty należne ze sprzedaży składników majątkowych oraz przychody finansowe.

Otrzymane dotacje księgowane są bezpośrednio w przychody okresu obrachunkowego. Do kosztów działalności zaliczane są koszty związane z realizacją zadań statutowych oraz takie koszty administracyjne Fundacji, jak wynagrodzenia oraz ubezpieczenia pracowników i innych osób, zużycie materiałów, zakup usług obcych oraz pozostałe koszty.

5 W 2007 r. przychody Fundacji pochodziły z następujących źródeł:

Dotacje na realizację projektów

Sponsor

Bernard van Leer Foundation	563 550,19
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji – Grundvig 3	6 935,92
Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności	456 000,00
Ministerstwo Edukacji Narodowej	2 232 511,81
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji – Grundvig 2	32 703,82
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	122 415,32
Fundacja Wspomagania Wsi	137 831,44
Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”	248 850,00
Fundacja „Kurpisie Razem”	82 938,00

Fundacja „Ziemia Gotyku”	115 085,00
Miasto Stołeczne Warszawa	20 000,00
Fundacja im. Stefana Batorego	57 500,00
State Institute of Early Childhood Research (IFP)	7 473,60
Inne przychody	
Otrzymane darowizny od osób fizycznych – 1%	48 647,69
Pozostałe darowizny pieniężne otrzymane	9 438,20
Otrzymane darowizny rzeczowe – książki dla dzieci	6 640,00
Nagroda pieniężna – I nagroda w kategorii „Edukacja” w IX edycji Konkursu Pro Publico Bono	45 000,00
Nadwyżka przychodów nad kosztami z roku ubiegłego	1 204 219,48
Razem przychody	5 412 640,47

6 Struktura wydatków

Koszty realizacji zadań statutowych	
Wynagrodzenia i świadczenia na rzecz pracowników	2 317 654,30
Zakupy materiałów, wyposażenia biura, energii, pomocy dydaktycznych, wyposażenia ośrodków, materiałów informacyjnych, materiałów edukacyjnych, szkoleniowych itp.	280 297,16
Zakupy usług : wynajem sal, sprzętu, nagłośnienia w czasie szkoleń, tłumaczenia, usługi telefoniczne, czynsz, usługi szkoleniowe, księgowe itp.	375 847,62
Pozostałe wydatki: koszty zakwaterowania, wyżywienia, przejazdów, delegacji uczestników i trenerów szkoleń, koszty ubezpieczeń	329 669,52
Udzielone dotacje	–
Wartość książek przekazanych innym organizacjom i gminom wiejskim	35 336,84
Razem koszty realizacji zadań statutowych	3 338 805,44

7 Informacja o przeznaczeniu darowizn otrzymanych w 2007 r.

Darowizny otrzymane w ramach wpłat 1% podatku dochodowego zostały przeznaczone na:	
Dofinansowanie szkolenia dla 99 nauczycielek pracujących w Ośrodkach Przedszkolnych programu „Gdy nie ma przedszkola” (zakwaterowanie i wyżywienie, zwrot kosztów podróży) oraz zakup zabawek, gier edukacyjnych i książek dla 64 Ośrodków w 24 gminach.	
Fundacja przekazała w 2007 r. innym organizacjom pozarządowym i placówkom edukacyjnym w gminach wiejskich wydawnictwa na łączną kwotę 35 336,84 zł.	

8 Przeciętne zatrudnienie w osobach

W okresie obrachunkowym Fundacja zatrudniała na umowę o pracę średnio 77 osób	
Według stanu na 31 grudnia 2007 r. Fundacja zatrudniała na umowę o pracę 75 osób. W tym w związku z realizacją projektu „Ośrodki Przedszkolne – szansa na dobry start” finansowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej:	
nauczycielki	63
logopeda	1
psycholog	2
oraz:	
osoby zatrudnione przy realizacji pozostałych projektów	9

9 Badania sprawozdania finansowego za okres 1.01.2007 do 31.12.2007 dokonała Kancelaria Audytorska „EBIT” z siedzibą w Warszawie przy ul. Brazylijskiej 16a lok. 11.

Bilans za okres od 1 stycznia 2008 r. do 31 grudnia 2008 r.

		Stan na 31.12.2007	Stan na 31.12.2008
AKTYWA			
A	Aktywa trwałe	12 425,74	8 587,18
I	Wartości niematerialne i prawne	0,00	0,00
II	Rzeczowe aktywa trwałe	12 425,74	8 587,18
III	Należności długoterminowe	0,00	0,00
IV	Inwestycje długoterminowe	0,00	0,00
V	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	0,00	0,00
B	Aktywa obrotowe	1 767 693,88	1 187 204,70
I	Zapasy rzeczowych aktywów obrotowych	141 562,48	95 649,60
II	Należności krótkoterminowe	17 817,62	19 521,03
III	Inwestycje krótkoterminowe	1 608 313,78	1 072 034,07
1	Środki pieniężne	1 608 313,78	1 072 034,07
2	Pozostałe aktywa finansowe	0,00	0,00
C	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	1 715,54	3 290,60
	SUMA AKTYWÓW	1 781 835,16	1 199 082,48
PASYWA			
A	Fundusze własne	1 754 708,03	1 141 036,46
I	Fundusz statutowy	1 000,00	1 000,00
II	Fundusz z aktualizacji wyceny	0,00	0,00
III	Wynik finansowy netto	1 753 708,03	1 140 036,46
1	Nadwyżka przychodów nad kosztami (wielkość dodatnia)	1 753 708,03	1 140 036,46
2	Nadwyżka kosztów nad przychodami (wielkość ujemna)	0,00	0,00
B	Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	27 127,13	58 046,02
I	Zobowiązania długoterminowe z tytułu kredytów i pożyczek	0,00	0,00
II	Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne	23 124,33	55 746,02
1	Kredyty i pożyczki	0,00	0,00
2	Inne zobowiązania	23 124,33	55 746,02
3	Fundusze specjalne	0,00	0,00
III	Rezerwy na zobowiązania	0,00	0,00
IV	Rozliczenia międzyokresowe	4 002,80	2 300,00
1	Rozliczenia międzyokresowe przychodów	0,00	2 300,00
2	Inne rozliczenia międzyokresowe	4 002,80	0,00
	SUMA PASYWÓW	1 781 835,16	1 199 082,48

Rachunek wyników za okres od 1 stycznia 2008 r. do 31 grudnia 2008 r.

	Stan na 31.12.2007	Stan na 31.12.2008
A Przychody z działalności statutowej	5 412 640,47	3 545 346,14
I Składki brutto określone statutem	0,00	0,00
II Inne przychody określone statutem	5 412 640,47	3 545 346,14
B Koszty realizacji zadań statutowych	3 338 805,44	2 165 493,42
C Wynik finansowy na działalności statutowej (A-B)	2 073 835,03	1 379 852,72
D Koszty administracyjne	299 490,94	294 525,77
1 Zużycie materiałów i energii	10 869,38	2 315,60
2 Usługi obce	109 186,04	75 449,92
3 Podatki i opłaty	639,00	158,00
4 Wynagrodzenia i świadczenia dla pracowników	163 417,07	210 796,48
5 Amortyzacja	5 074,60	3 838,56
6 Pozostałe	10 304,85	1 967,21
E Pozostałe przychody (niewymienione w poz. A i G)	1,14	2,12
F Pozostałe koszty (niewymienione w poz. B, D i H)	146,86	1,92
G Przychody finansowe	21 471,54	55 964,74
H Koszty finansowe	41 961,88	1 255,43
I Wynik finansowy brutto na całokształcie działalności (C-D + E-F + G-H)	1 753 708,03	1 140 036,46
J Zyski i straty nadzwyczajne	0,00	0,00
I Zyski nadzwyczajne – wielkość dodatnia	0,00	0,00
II Straty nadzwyczajne – wielkość ujemna	0,00	0,00
K Wynik finansowy ogółem (I + J)	1 753 708,03	1 140 036,46
I Różnica zwiększająca koszty roku następnego (wielkość ujemna)	0,00	0,00
II Różnica zwiększająca przychody roku następnego (wielkość dodatnia)	1 753 708,03	1 140 036,46

Fundacja działa pod nazwą Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego.
Siedziba Fundacji znajduje się w Warszawie, na ul. Flory 1 lok. 8.

1 Celem działalności Fundacji jest:

- Promowanie i wspieranie wszelkich działań zmierzających do:
- podejmowania, promowania i wspierania działań podnoszących jakość edukacji i wychowania,
 - tworzenie możliwie najlepszych warunków opieki i rozwoju dla dzieci, we współpracy z rodzicami, nauczycielami, władzami lokalnymi, instytucjami odpowiedzialnymi za opiekę, wychowanie i edukację oraz organizacjami pozarządowymi,
 - działalność w zakresie edukacji,
 - działalność w zakresie oświaty i wychowania.

Fundacja zarejestrowana jest w Krajowym Rejestrze Sądowym w Rejestrze Stowarzyszeń i Fundacji pod numerem 0000166381.

Fundacja Komeńskiego posiada status organizacji pożytku publicznego.

Fundacja nie prowadzi działalności gospodarczej.

2 Podstawy prawne

Zasady rachunkowości przyjęte przy sporządzaniu sprawozdania finansowego na dzień 31 grudnia 2008 r. są zgodne z Ustawą o rachunkowości z 29 września 1994 r. oraz z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 15 listopada 2001 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości dla niektórych jednostek niebędących spółkami handlowymi i nieprowadzących działalności gospodarczej.

3 Rzeczowy majątek trwały

Środki trwałe o wartości nieprzekraczającej 3500 zł w cenie nabycia są księgowane bezpośrednio w koszty rodzajowe. Amortyzacja jest dokonywana metodą liniową.

4 Przychody i koszty

Do przychodów zaliczane są otrzymane środki pieniężne i inne aktywa finansowe ze źródeł określonych odrębnymi przepisami prawa, w tym dotacje i subwencje na realizację zadań statutowych, otrzymane składniki majątkowe, a także kwoty należne ze sprzedaży składników majątku trwałego.

Otrzymane dotacje księgowane są bezpośrednio w przychody okresu obrachunkowego.

Do kosztów działalności zaliczane są koszty związane z realizacją zadań statutowych oraz takie koszty administracyjne Fundacji, jak wynagrodzenia oraz ubezpieczenia pracowników i innych osób, zużycie materiałów, zakup usług obcych oraz pozostałe koszty.

5 W 2007 r. przychody Fundacji pochodziły z następujących źródeł:

Dotacje na realizację projektów

Sponsor	
Bernard van Leer Foundation	422 746,87
Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności	495 000,00
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji – Grundvig 2	6 742,44
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	52 240,00
Fundacja Wspomagania Wsi – projekt „Kluby Przedszkolaka: profesjonalni nauczyciele i zaangażowani rodzice”	40 230,14
Fundacja „Kurpisie Razem”	5 444,86
Fundacja „Ziemia Gotyku”	5 000,00
Miasto Stołeczne Warszawa	32 760,00

	Akademia Kobiet Aktywnych	56 000,00
	Dotacja Comenius Found for Child Development	214 224,00
	Dotacja Kazachstan	46 495,11
	Dotacja Trust for Civil Society	108 935,00
	Dotacja Fundusz Norweski	177 585,00
	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	49 912,00
	Dotacja UNICEF	8 435,00
	Zwrot niewykorzystanych dotacji	(10 131,18)
	Inne przychody	
	Otrzymane darowizny od osób fizycznych – 1%	45 798,23
	Pozostałe darowizny pieniężne otrzymane	24 086,00
	Otrzymane darowizny rzeczowe – książki dla dzieci	6 927,00
	Inne przychody, wkład własny	3 207,64
	Nadwyżka przychodów nad kosztami z roku ubiegłego	1 753 708,03
	Razem przychody	3 545 346,14
6	Struktura wydatków	
	Koszty realizacji zadań statutowych	
	Wynagrodzenia	1 204 788,42
	Zakupy materiałów, wyposażenia biura, uzupełniającego umeblowania, pomocy dydaktycznych, koszty materiałów informacyjnych, materiałów edukacyjnych, szkoleniowych, materiałów konferencyjnych itp.	117 790,28
	Zakupy usług : wynajem sal, sprzętu, tłumaczenia, usługi telefoniczne, czynsz, usługi szkoleniowe, księgowe itp.	670 281,04
	Pozostałe wydatki: koszty zakwaterowania, wyżywienia, przejazdów, delegacji uczestników i trenerów szkoleń, koszty ubezpieczeń	119 793,80
	Wartość przekazanych książek i materiałów edukacyjnych innym organizacjom i gminom wiejskim	52 839,88
	Razem koszty realizacji zadań statutowych	2 165 493,42
7	Informacja o przeznaczeniu darowizn otrzymanych w 2008 r.	
	Darowizny otrzymane w ramach wpłat 1% podatku dochodowego zostały przeznaczone na zakup materiałów edukacyjnych oraz sfinansowanie szkolenia dla nauczycieli wiejskich ośrodków przedszkolnych w 6 województwach.	
8	Przeciętne zatrudnienie	
	Wg stanu na 31 grudnia 2008 Fundacja zatrudniała na umowę o pracę 9 osób.	
9	Zarząd Fundacji nie odnotował istotnego wpływu kryzysu finansowego na światcie na działalność Fundacji. Dalsze ewentualne pogłębianie się kryzysu finansowego będzie przedmiotem zainteresowania i analizy zarządu pod kątem potencjalnych zagrożeń dla działalności Fundacji.	
10	Badania sprawozdania finansowego za okres 1.01.2008 do 31.12.2008 dokonała Kancelaria Audytorska „EBIT” z siedzibą w Warszawie przy ul. Brazylijskiej 16a lok. 11.	

Zespół Fundacji

Rada Fundacji (członkowie Rady pełnią swoje funkcje społecznie)

prof. Adam Frączek – psycholog
Michał Lachert – prawnik
dr Joanna Popławska – przedsiębiorca
dr Andrzej Topiński – ekonomista
prof. Maciej Wojtyszko – pisarz, dramaturg, reżyser

Międzynarodowy Zespół Doradców

prof. Ireneusz Białecki – socjolog, dyrektor Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, Uniwersytet Warszawski
prof. Anna Brzezińska – psycholog, Instytut Psychologii Uniwersytetu im A. Mickiewicza w Poznaniu oraz Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie
dr Maria Kolankiewicz – pedagog, Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego
dr Nico van Oudenhoven – psycholog, International Child Development Initiatives, Holandia
Mikołaj Markiewicz – psycholog, współzałożyciel Fundacji Komeńskiego
dr Roger Prott – pedagog, Landesjugendamt Berlin – Sozialpädagogische Fortbildung Jagdschloss Glienicke, Niemcy
prof. Teresa Vasconcelos – psycholog, Escola Superior de Educacao de Lisboa, Portugalia
dr Olaf Żylicz – psycholog, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie

Koordynatorzy programów partnerskich:

Alina Bojakowska – koordynatorka programu „Przedszkole otwiera świat”
Agnieszka Kościak-Dybich – koordynatorka programu „Kluby Przedszkolaka na wsi”
Jerzy Radwan – koordynator programu „Podkarpackie Ośrodki Przedszkolne”
Elżbieta Radwańska – koordynatorka programu „Przedszkola bez granic”

Zarząd Fundacji, pracownicy i współpracownicy (stan na czerwiec 2009)

Teresa Ogrodzińska – prezeska Zarządu Fundacji

Monika Rościszewska-Woźniak – wiceprezeska Zarządu Fundacji, dyrektorka Akademii Komeńskiego

Michał Wacowski – dyrektor Fundacji

Agnieszka Białek – koordynatorka projektu

Marta Białek-Graczyk – specjalistka ds. promocji

Anna Blumsztajn – konsultantka merytoryczna

Dorota Bregin – koordynatorka programu

Anna Brzezik – koordynatorka programu

Alicja Burdyn – kierowniczka biura

Adam Dereziński – koordynator projektu

Anna Duczmałewska – koordynatorka projektu

Anna Jósk – księgowość

Ewa Michalik – księgowość

Ewa Sadowska – koordynatorka projektu

Gracjana Woźniak – konsultantka Akademii Komeńskiego

Redakcja: Marta Białek-Graczyk

Tekst: Ewa Sadowska, Marta Białek-Graczyk

Korekta: Monika Twardziak

Zdjęcia: Jim Holmes

Na zdjęciach dzieci z Ośrodków Przedszkolnych w gminie Barciany, Garbów, Nałęczów, Niedzwica Duża i Długosioło.

Opracowanie graficzne: Agnieszka Pasierska / Pracownia Papierówka

Druk: Argraf Sp. z o. o.

Nakład: 1000 egz.

Warszawa 2009

ISBN: 978-83-924424-4-8

Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego

ul. Flory 1/8, 00-586 Warszawa

tel. (+ 48 22) 881 15 80

tel./fax (+ 48 22) 849 30 41

e-mail: frd@frd.org.pl

Cytat na okładce pochodzi z rozprawy *Szczęście narodu*, [w:] B. Suchodolski, *Komeński*, Warszawa 1979.

Raport wydaliśmy dzięki dotacji Bernard van Leer Foundation.

Mali ludzie staną się wkrótce dużymi ludźmi i będą podejmować decyzje dotyczące życia naszego, naszych dzieci i wnuków. Pamiętajmy, że dobra edukacja małych dzieci dziś – zwiększa szanse nas wszystkich na lepsze życie w przyszłości.

Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego
ul. Flory 1/8, 00-586 Warszawa,
(+48 22) 881 15 80, fax: (+48 22) 849 30 41,
e-mail: frd@frd.org.pl